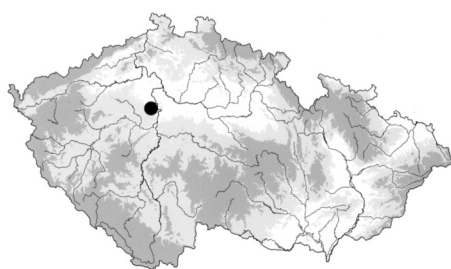

KELTSKÁ USEDLOST V TUCHOMĚŘICÍCH-KNĚŽÍVCE SE STAROBYLOU CESTOU A ŽERNOVEM TZV. ŘECKÉHO TYPU

Lucia Šulová

ÚVOD

Při kontrole komunikace pro nově vznikající obytnou zónu v Tuchoměřicích, na katastru Kněžívky, bylo v červenci až srpnu 2008 zjištěno a prozkoumáno sídliště s nálezy z doby halštatské, pozdní doby halštatské až časně laténské a především z doby laténské (LT B–LT C).

Obr. 1. Tuchoměřice-Kněžívka. Vyznačená plocha skryté komunikace. Vlevo: poloha lokality na mapě ČR

Obr. 2. Tuchoměřice-Kněžívka. Vyznačená plocha skryté komunikace s novou parcelací

LOKALIZACE A GEOMORFOLOGICKÝ POPIS

Plocha výzkumu se nachází jižně od obce Tuchoměřice, nad ulicí Ke Kopanině, na pozemku parcelní číslo 205/18 v katastru Kněžívky (okres Praha-západ). Vymezení plochy souřadnicemi JTSK je 752572/1037212, 752456/1037288, 752506/1037375 a 752631/1037300.

Sídliště se rozkládalo asi 150 m od potoka v nadmořské výšce 334–336 m na pravobřežní terase (obr. 1–3). Terasa otevřená na východ je ze severozápadní části obtékána Únětickým potokem. Potok je III. řádu a z levé strany vtéká do Vltavy. Celkové převýšení od hladiny vodního toku činí téměř 20 m. Z jižní strany je plocha oddělena mírným svahem. I když převýšení nad okolním terénem není podle nadmořských výšek příliš výrazné, přesto poloha působí dominantním dojmem, a mohla tak v pravěku lákat k osídlení svým strategickým umístěním.

Podle geomorfologického členění patří Kněžívka k Brdské oblasti, a to do celku Pražské plošiny (VA2), konkrétně do podcelku Kladenské tabule (VA2-B). Geologické podloží je tvořeno křídovými uloženinami vltavsko-berounské faciální oblasti (Demek *et al.* 1987). Lokalita je zde tvořena bělohorskými opukami turonského stáří, semitskými slíny a místy biodetritickými vápenci příbojové facie korycanské vrstvy. V úzkém pásu v západní části lokality sem vstupují severojižním směrem proterozoické silicity kralupsko-zbraslavské skupiny (<http://www.geology.cz>). Půdní jednotku zde tvoří hnědozem, která se vyvinula na hlinitých spraších uložených na opukách (<http://geoportal.gov.cz>).

Klimaticky spadá toto území do mírného teplého pásu se suchým létem a mírnou zimou s průměrnou teplotou mezi 8 a 9 °C. Roční úhrn srážek činí 550 mm.

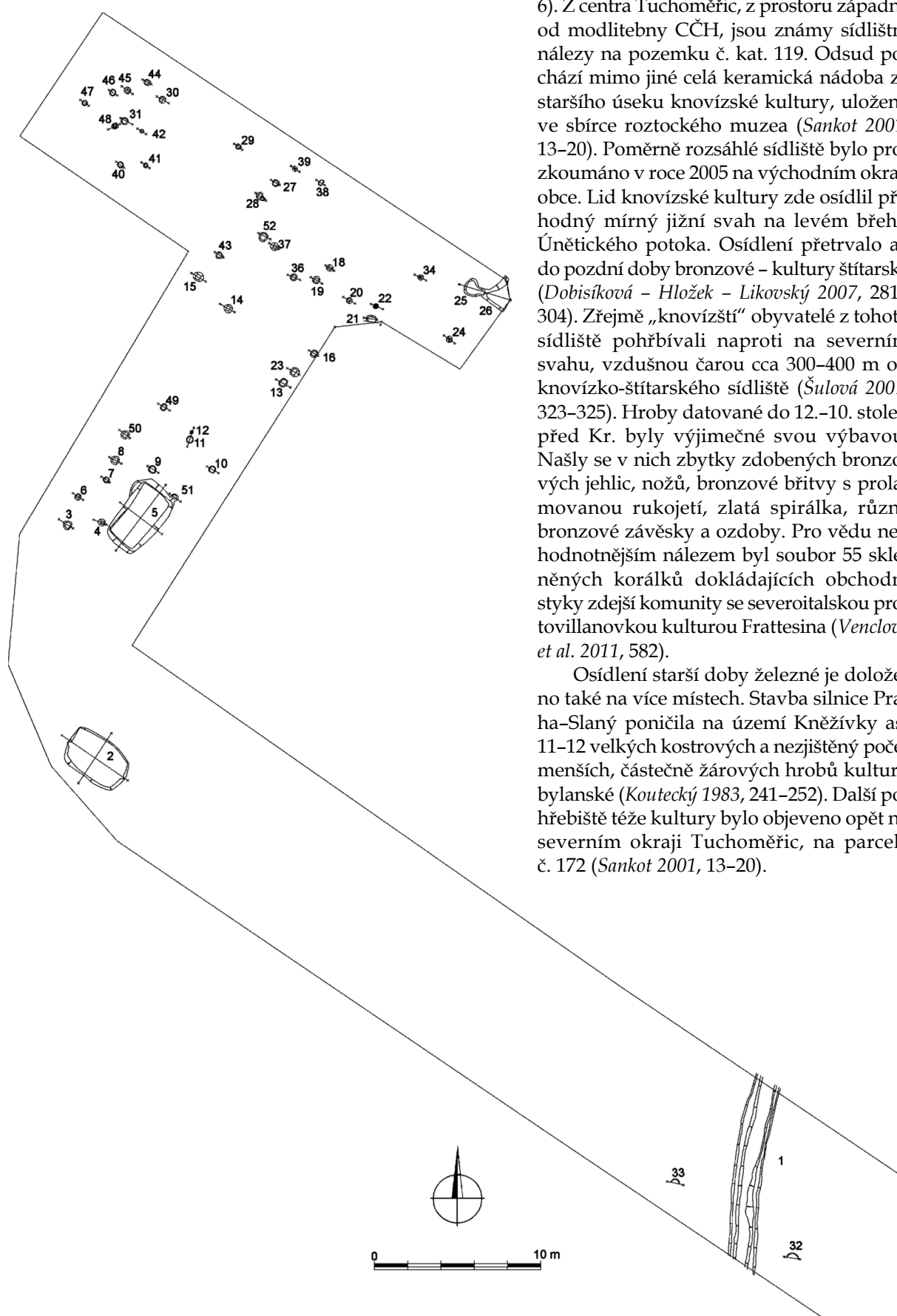
HISTORIE LOKALITY

Tuchoměřice a jejich okolí patřily v pravěku k výrazně osídleným polohám středních Čech (Moucha – Pleslová-Štiková 1987, 45–47; Sankot 2001). K nejstarším stopám zde zachycené lidské činnosti patří stípaná industrie mlado nebo pozdně paleolitického stáří nalezená na katastru Kněžívky nad východním břehem Únětického potoka, vedle silnice Praha–Slaný (Turek – Daněček 1997, 128).

Od poloviny 6. tisíciletí zde sídlil lid s lineární keramikou, jehož stopy byly zjištěny v jihozápadní i severní části obce. První polohu (úsek silnice mezi ruzyňským letištěm a Makotřasy) prozkoumal v roce 1961 B. Soudský. Nalezl zde celou sídelní jednotku, sestávající z dlouhého domu a několika zásobních jam (Rulf 1979, 370, 382). Druhé sídliště v severní části obce prozkoumalo roztocké muzeum v roce 2000 v poloze Za Špýcharem (Sankot 2001, 13–20). Následující kultura s keramikou vypíchanou je doložena díky souboru nálezů, uložených ve sbírkách roztockého muzea (Sankot 2001, 13–20).

V mladší a pozdní době kamenné osídlily prostor Tuchoměřic a Kněžívky postupně další četné kulturní skupiny. Sběry byly v 90. letech na již známé poloze v Kněžívce, nad hranou východního břehu Únětického potoka, zjištěny stopy osídlení kultury jordanovské, schussenriedské, michelsberské, časných nálevkovitých pohárů, kultury zvoncovitých pohárů i kultury řivnáčské (Turek – Daněček 1997, 127–129). Další rovinné sídliště kultury jordanovské a řivnáčské se rozkládalo opět v poloze Za Špýcharem (Sankot – Zápotocký 2011, 59–116). Památky mladšího eneolitu reprezentuje šest hrobů kultury se šňůrovou keramikou. Našly se v roce 1962 při stavbě kravína severně od barokního špýcharu. Mrtví měli u sebe jako milodary uloženy keramické poháry a amfory. K výbavě patřila i vzácná měděná (?) spirálka a pazourková čepel. Kultura zvoncovitých pohárů pohřbívala jen pár set metrů západním směrem od pohřebiště šňůrové keramiky – na pozemku č. kat. 172 (Sankot 2001, 13–20). Její stopy se našly i na již známé lokalitě s mlado a pozdně paleolitickými, časně eneolitickými a řivnáčskými artefakty. Pozdní eneolit je zde kromě keramiky reprezentován i nálezem kamenné nátepní destičky a pazourkové šipky (Turek – Daněček 1997, 129).

Únětická kultura zanechala svůj otisk na již známé poloze neolitického sídliště v Kněžívce a v západní části Tuchoměřic. V roce 1962 tu archeologové prozkoumali trojici kostrových pohřbů ve skrčené poloze. Nedaleko hrobů se později našly i sídlištní objekty. Další zajímavostí byl unikátní objev plochého žárového pohřebiště ze střední doby bronzové (Sankot 2001, 13–20). Mladší doba bronzová se vyznačuje hustým osídlením, a tak se v prostoru obce a jejím okolí zákonitě odkryly knovízské nálezy na více polohách. První byla zjištěna při stavbě silnice Praha–Kladno v k. ú. Kněžívka. Než archeologové stačili plochu řádně prozkoumat, byla její velká část zničena. Přesto tu E. Soudská s O. Kytlicovou zdokumentovaly část sídliště s chatou a jámami z tohoto období (Soudská 1965, 344). Je pravděpodobné, že souvisí s nedaleko prozkoumaným osídlením v Kněževsi (Smejtek 2011). Další sídlištní nálezy byly zjištěny již dříve při stavbě silniční přeložky západně od obce a také nedávno jihozápadně od obce (Hložek – Smíšek 2008, 5–

6). Z centra Tuchoměřic, z prostoru západně od modlitebny CČH, jsou známy sídlištní nálezy na pozemku č. kat. 119. Odsud pochází mimo jiné celá keramická nádoba ze staršího úseku knovízské kultury, uložená ve sbírce roztockého muzea (Sankot 2001, 13–20). Poměrně rozsáhlé sídliště bylo prozkoumáno v roce 2005 na východním okraji obce. Lid knovízské kultury zde osídlil příhodný mírný jižní svah na levém břehu Únětického potoka. Osídlení přetrvalo až do pozdní doby bronzové – kultury štítarské (Dobisíková – Hložek – Likovský 2007, 281–304). Zřejmě „knovízští“ obyvatelé z tohoto sídliště pohřbívali naproti na severním svahu, vzdušnou čarou cca 300–400 m od knovízko-štíarského sídliště (Šulová 2007, 323–325). Hroby datované do 12.–10. století před Kr. byly výjimečné svou výbavou. Našly se v nich zbytky zdobených bronzových jehlic, nožů, bronzové břitvy s prolomanou rukojetí, zlatá spirálka, různé bronzové závěsky a ozdoby. Pro vědu nejhodnotnějším nálezem byl soubor 55 skleněných korálek dokládajících obchodní styky zdejší komunity se severoitalskou protovillanovskou kulturou Frattesina (Venclová et al. 2011, 582).

Osídlení starší doby železné je doloženo také na více místech. Stavba silnice Praha-Slaný poničila na území Kněžívky asi 11–12 velkých kostrových a nezjištěný počet menších, částečně žárových hrobů kultury bylanské (Koutecký 1983, 241–252). Další pohřebiště téže kultury bylo objeveno opět na severním okraji Tuchoměřic, na parcele č. 172 (Sankot 2001, 13–20).

Obr. 3. Tuchoměřice-Kněžívka. Celkový plán odkryté plochy

Nálezy ze závěru starší a počátku mladší doby železné řadí Tuchoměřice a Kněžívku mezi zcela výjimečné lokality evropského významu. Archeologové zde postupně odkryli několik sídlišť s pozůstatky domů, zásobních jam a mnoha dalších sídlištních a výrobních objektů. Rozsáhlý obytný areál byl zjištěn již v letech 1959 a 1960 při již zmíněné stavbě silnice z Prahy do Kladna. Na cca 250 m úseku silnice, na parcelách č. 86/1, 112 a 113, bylo prozkoumáno pět chat, včetně kovářské dílny, zapuštěných do skalnatého podloží a další objekty (Soudská 1965, 342–354). K nejzajímavějším objevům patří dílenský okrsek dokládající vysokou úroveň zpracování kovů. Kromě zbytků konstrukcí tavících pecí byly nalezeny i kovářské a šperkařské dílny spolu s technickou keramikou, kovozpracujícími nástroji a importy řecké keramiky a baltského jantaru (Sankot 2006, 145–161). Mezi jejich výrobky patří bronzové náramky, ozdobné zápony opasek a unikátní spona na spínání šatu, jejíž konec je vytvarován do tvaru ptačí hlavičky. Spolu se starším nálezem z Kněžívky patří do série takzvaných ptačích spon, které jsou výrazným ztvárněním keltského umění (Sankot 2001, 13–20).

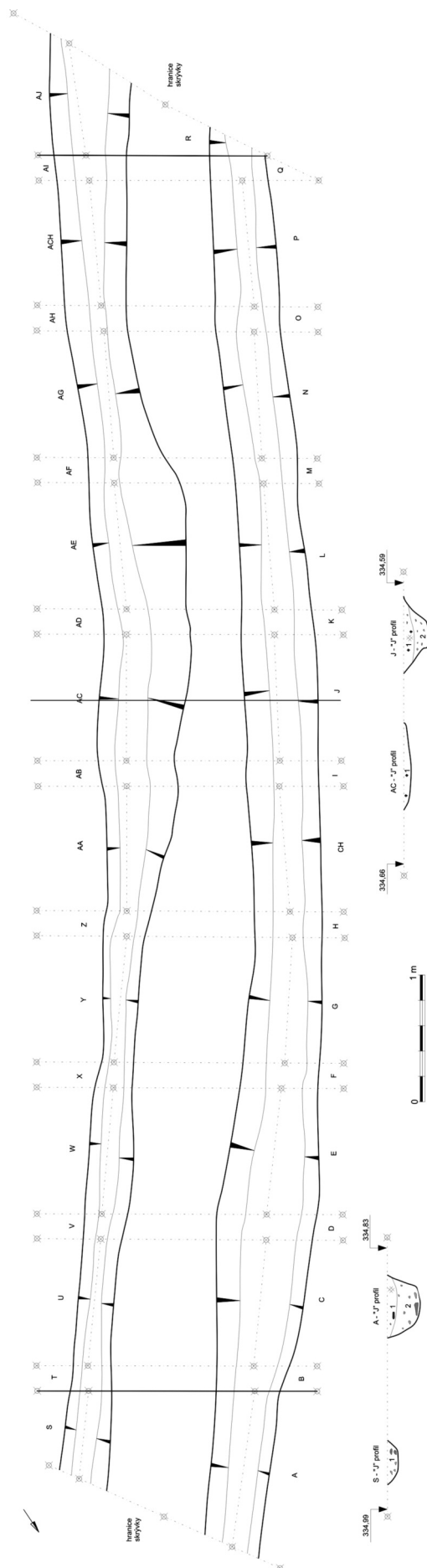
Sídlištní nálezy z mladších úseků doby laténské z blízkého okolí dosud chyběly. To, že oblast musela být v této době obývána, dokazují tři hroby datované do období LT B objevené v trase přeložky silnice nad Kopaninským potokem a vedle spojky vedoucí z Přední Kopaniny a Tuchoměřic na silnici R7. Ve dvou hrobech byly nalezeny spony s volnou patkou, v dalším pak bojovnícká výbava sestávající z železného meče, kopí a pozůstatků obvodového kování štítu bez puklice. V bojovníckém hrobě v oblasti levé ruky ležel bronzový prsten. Hrob byl na základě dochované hrobové výbavy datován do LT B1b (Hložek – Smíšek 2008, 5–6).

Další doklady osídlení jsou známy až pro období stěhování národů, přesněji pro první polovinu 6. století, kdy zde germánské obyvatelstvo pohřbívalo své význačné jedince. Pohřebiště ale nebylo řádně prozkoumáno. Při rychlé výstavbě silnice Praha–Slaný byla většina hrobů zničena, zachráněny byly pouze zbytky hrobové výbavy – keramika, části kovové výstroje, kovové i skleněné šperky (Svoboda 1965, 276–277).

POPIS NÁLEZOVÉ SITUACE A OBJEKTŮ

Obj. 1. Dva souběžné žlábký - cesta (obr. 4–6)

Dva paralelně jdoucí mělké žlábký protínaly nově budovanou komunikaci napříč, takže mohly být prozkoumány pouze v délce 11,2 metru. Žlábký byly poměrně mělké. Východní (vnější a dále od sídliště) byl hluboký pouze 8–12 cm, západní byl hlubší (20–30 cm). Vzdálenost žlábký byla 120–125 cm (měřeno od středu žlábký). Max. šíře ob-

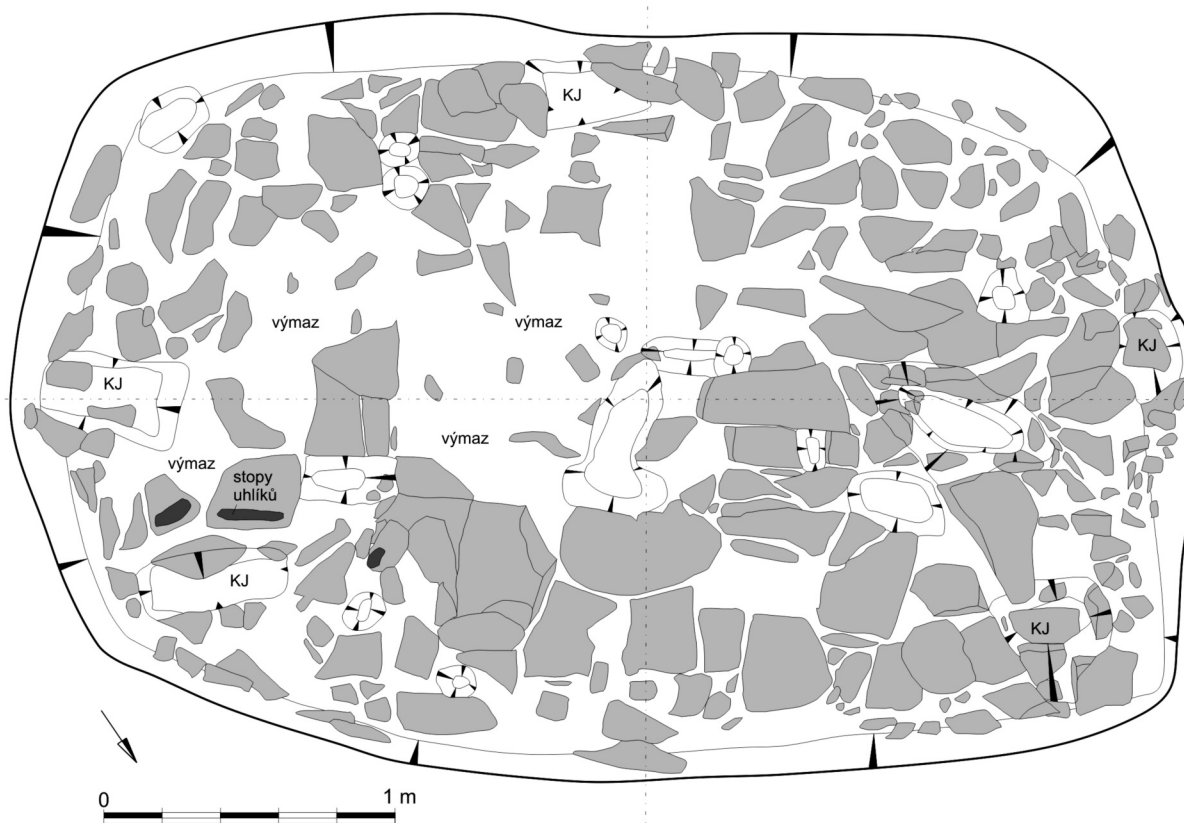
Obr. 4. Tuchoměřice-Kněžívka. Objekt 1 (cesta), půdorys a řezy

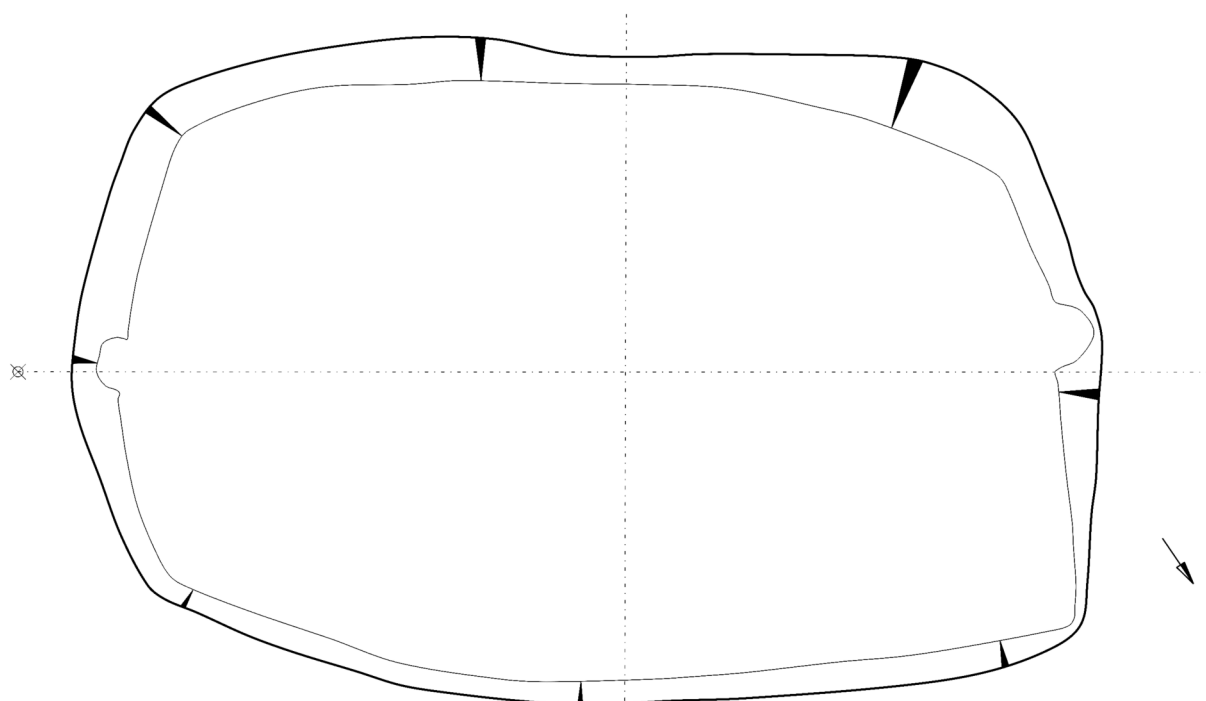
Obr. 5. Tuchoměřice-Kněžívka. Objekt 1 (cesta), dva paralelně jdoucí žlábký pravděpodobně vyježděné od kol patrné na začištěné ploše. Foto L. Šulová

Obr. 6. Tuchoměřice-Kněžívka. Objekt 1 (cesta), žlábký vyježděné od kol po exkavaci. Foto L. Šulová

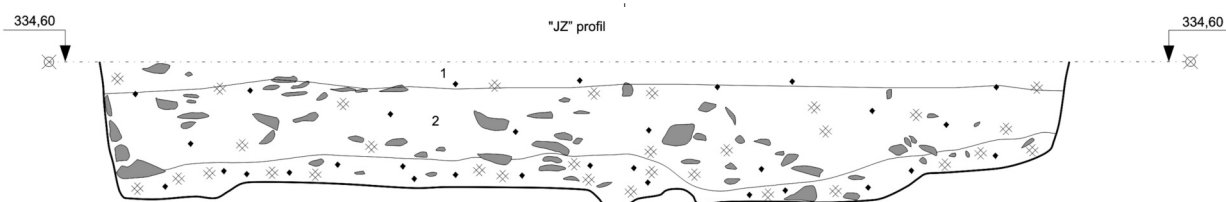

Obr. 7. Tuchoměřice-Kněžívka. Objekt 2 (polozemnice), půdorys s vyznačenou podlahou z opuky

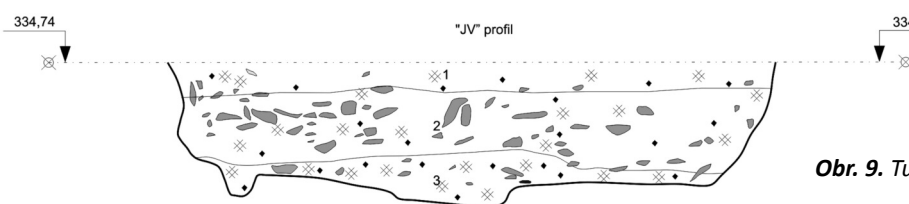

Obr. 8. Tuchoměřice-Kněžívka. Objekt 2 (polozemnice), půdorys

0 1 m

0 1 m

Obr. 9. Tuchoměřice-Kněžívka. Objekt 2 (polozemnice), řezy

Obr. 10. Tuchoměřice-Kněžívka. Objekt 2 (polozemnice), SZ profil. Foto L. Šulová

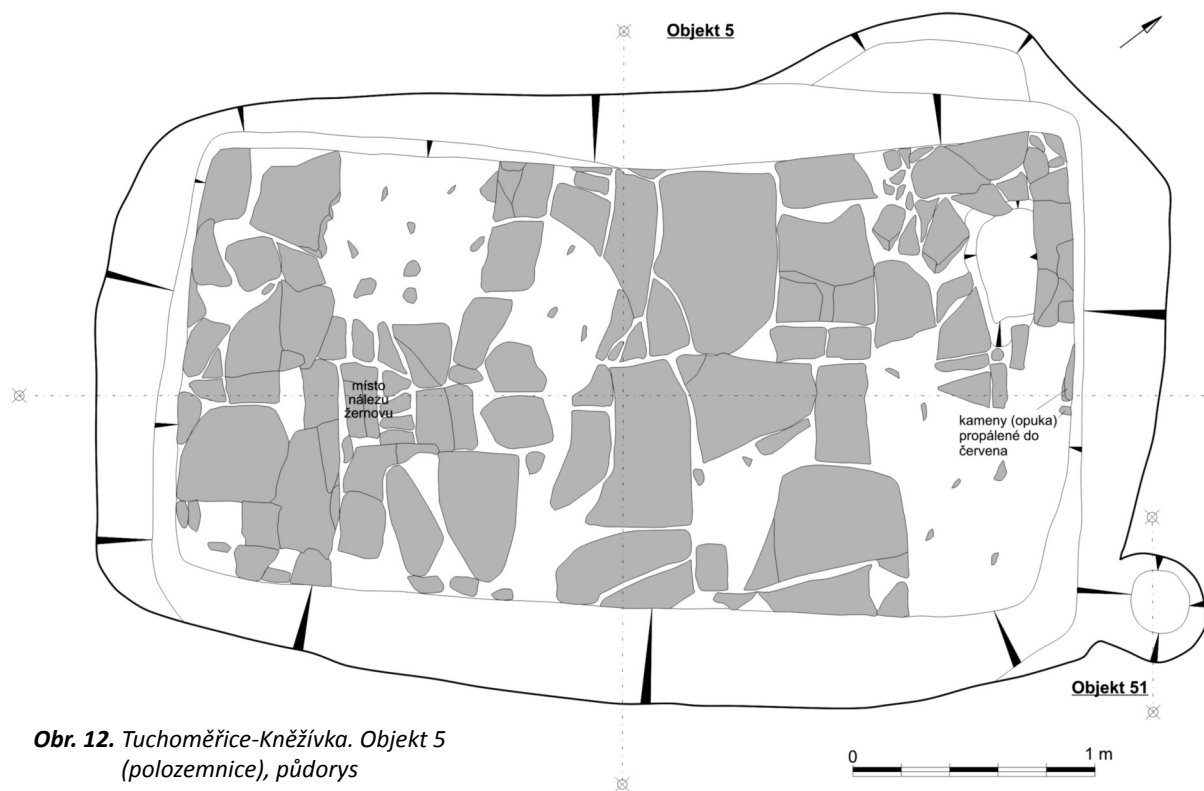
Obr. 11. Tuchoměřice-Kněžívka. Objekt 2 (polozemnice), po exkavaci. Foto L. Šulová

jektu byla 180 cm. Výplň: 1. černošedá, středně ulehlá hlína; 2. černošedá ulehlá hlína se značnou příměsí kamínků a kousků mazanice.

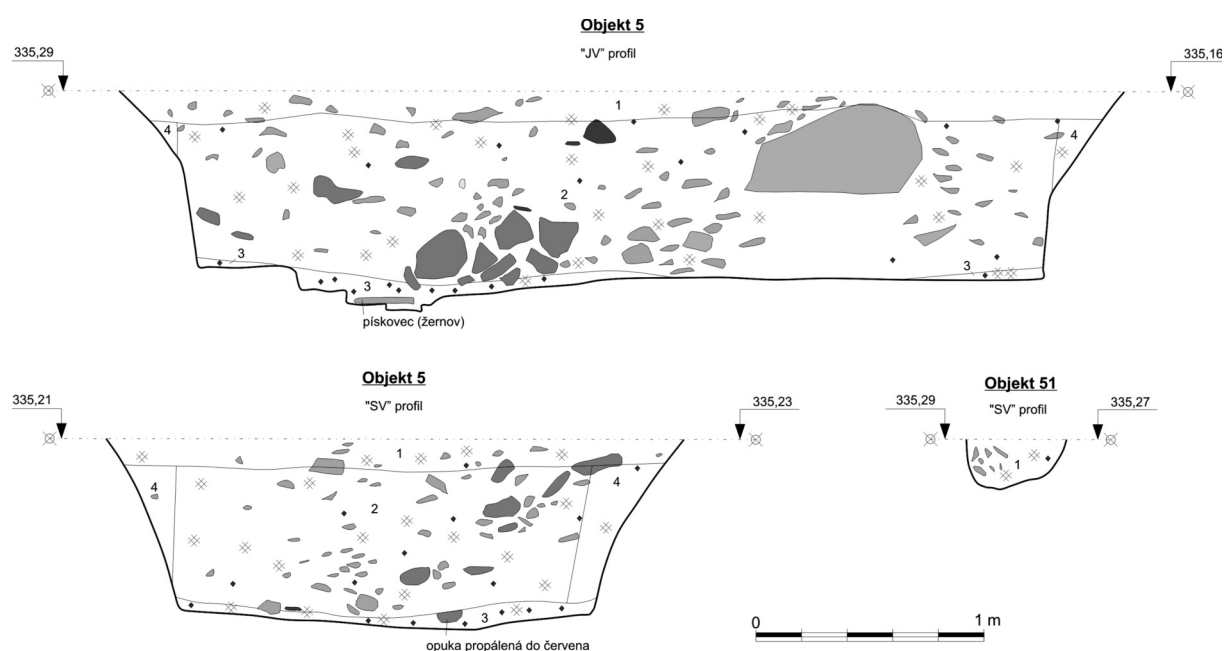
Inventář: keramika (tab. 12–14), zvířecí kosti, mazanice.

Obj. 2. Polozemnice (obr. 7–11; fototab. 19A:1,2)

Polozemnice obdélného půdorysu se svislými stěnami a podélnou osou ve směru SZ–JV. Délka 410 cm, šířka 256 cm. Max. hloubka od úrovně skrývky 60 cm. Podlaha působila dojem vydláždění plochými opukovými kameny velkými cca 20 × 50 cm. Obdobný efekt ale mohlo způsobit i vysekání dna do opukového podloží. Mezi kameny a na jejich povrchu byl výmaz z jílovitovápenité hlíny udusaný do pevné krusty silné 2–5 cm. V podélné ose byly v pravidelných rozestupech zjištěny tři kúlové jamky, další jamky byly zjištěny v severním, východním a jižním rohu a uprostřed delší jihozápadní strany. Kúlové jamky byly mělké, ale jasně patrné, místy vysekané do opukových ka-

Obr. 12. Tuchoměřice-Kněžívka. Objekt 5 (polozemnice), půdorys

Obr. 13. Tuchoměřice-Kněžívka. Objekt 5 (polozemnice), řezy

Obr. 14. Tuchoměřice-Kněžívka. Objekt 5 (polozemnice), řez, Z profil. Foto L. Šulová

Obr. 15. Tuchoměřice-Kněžívka. Objekt 5 (polozemnice), řez, S profil. Foto L. Šulová

Obr. 17. Tuchoměřice-Kněžívka. Objekt 5 (polozemnice), po vybrání. Foto L. Šulová

menů. V kratší SZ stěně bylo dno kúlové jámy ukončeno plochým opukovým kamenem. Několik dalších prohlubní a kúlových jamek souvisí zřejmě s vnitřním uspořádáním. Výplň: 1. světle šedočerná s drobnými kamínky; 2. šedočerná s velkými kameny 10–20 cm (kamenný zával); 3. šedočerná prachová hlína, více ulehlá, podstatně méně kamenů než ve vrstvě 2, místy promísená jílovitookrovou hlinou.

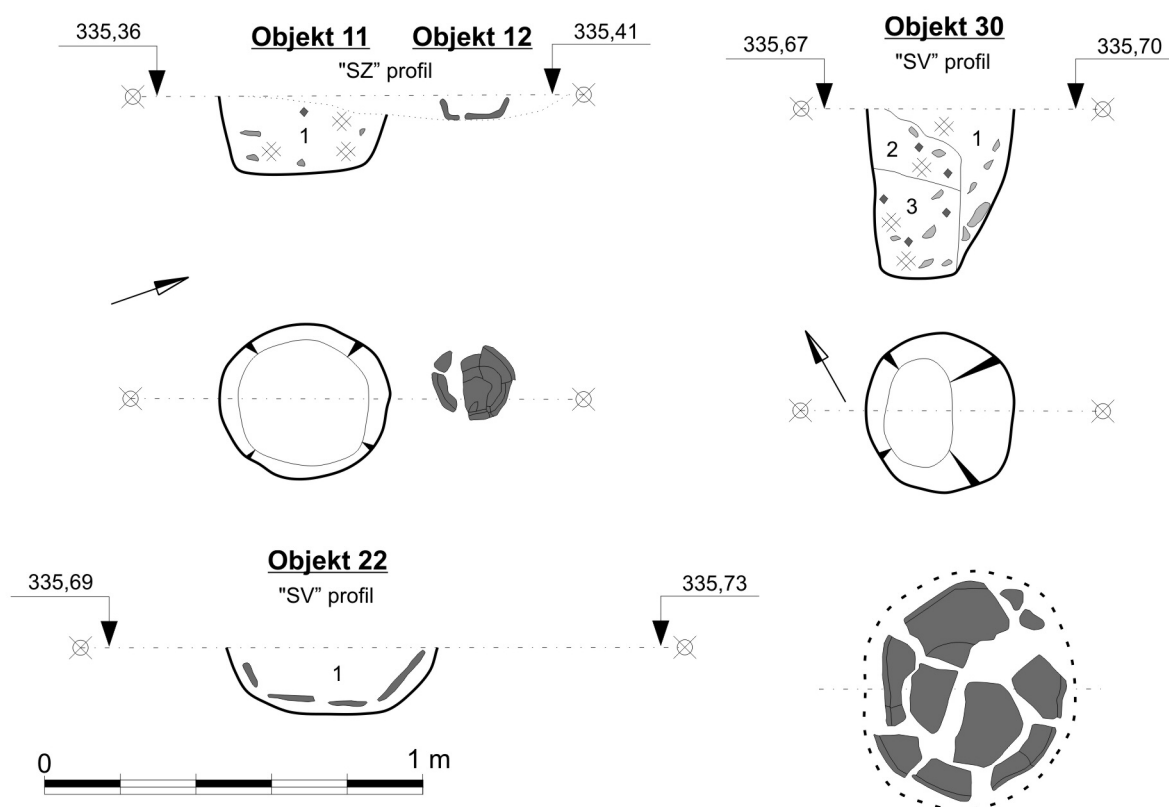
Inventář: keramika (tab. 1–7), zvířecí kosti, mazanice, uhlíky, lastury mlžů, zlomek švartnového náramku (tab. 16:4), dva brousky z jemnozrnného pískovce (tab. 16:1, 2), zbytek železná svorky v reparovaném střepu, železná svorka a zlomek železná násady a tyčinky (tab. 16:6–8), přeslen v podobě provrtaného kolečka vybroušeného ze střepu (tab. 16:3), opukový kruhový disk (tab. 16:5), struska, železitá konkrce.

Obj. 5. Polozemnice (obr. 12–17; fototab. 19A:3)

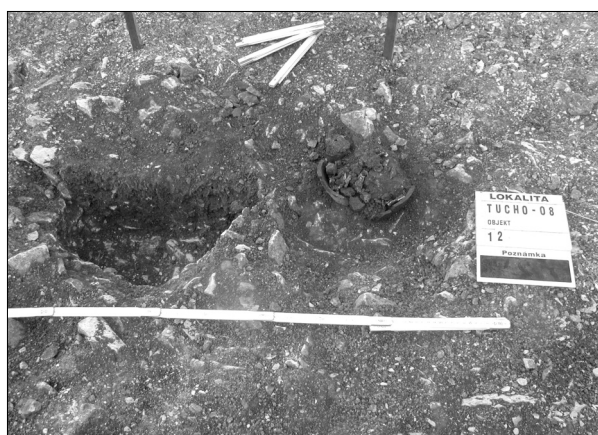
Polozemnice obdélného půdorysu dlouhá 440 cm, široká 252 cm, hluboká 82 cm. Stěny polozemnice byly v horní partii šikmé, zhruba od poloviny svislé. Na profilu je místy patrné, že uvnitř jámy vykopané do kamenitého podloží byla zřejmě dřevěná konstrukce. Zásyp k této konstrukci je nepatrně odlišný od vnitřní výplně (vr. 4). Kúlové jamky nebyly zjištěny, pouze u kratší severovýchodní stěny bylo pozorováno nepatrné zahloubení, spíše žlábek ve vzdálenosti cca 15 cm od stěny. Podlaha působila opět dojmem vydláždění plochými opukovými kameny velkými 20–50×30–75 cm. Obdobný efekt ale mohlo způsobit i vysekání dna do opukového podloží. Mezi kameny a na jejich povrchu byl výmaz z jílovitovápennité hlíny udusaný do pevné krusty silné 2–5 cm. Uprostřed západní poloviny chaty v 10 cm prohlubeni ležel na dně žernov tzv. řeckého typu. U dna uprostřed severovýchodní stěny byla nalezena do červena vypálená opuka, stopy po ohništi ale nalezeny nebyly. Výplň: 1. černošedá hlína středně ulehlá s menšími kameny; 2. černošedá více ulehlá hlína s převahou kamene (většina 5–15 cm), včetně velkých kamenů (kamenný zával); 3. černošedá hlína více ulehlá, promísená jílovitookrovou spráší; 4. černošedá silně ulehlá hlína s drobnými kousky kamene (většina 1–3 cm).

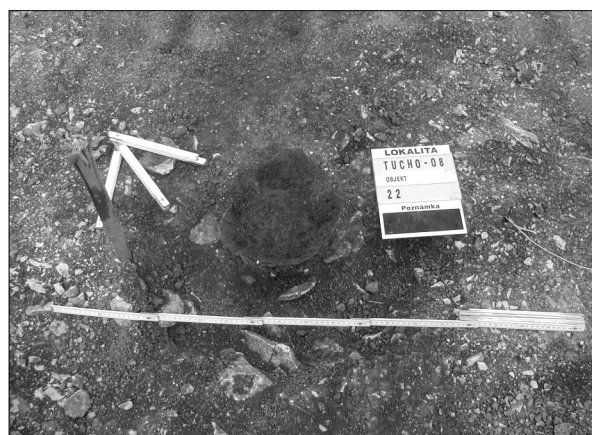
Obr. 16. Tuchoměřice-Kněžívka. Objekt 5 (polozemnice) s nálezem žernovu „řeckého typu“. Foto L. Šulová

Obr. 18. Tuchoměřice-Kněžívka. Objekty 11, 12, 30 a 22, půdorys a řezy

Obr. 19. Tuchoměřice-Kněžívka. Objekt 12 (žárový hrob).
Foto L. Šulová

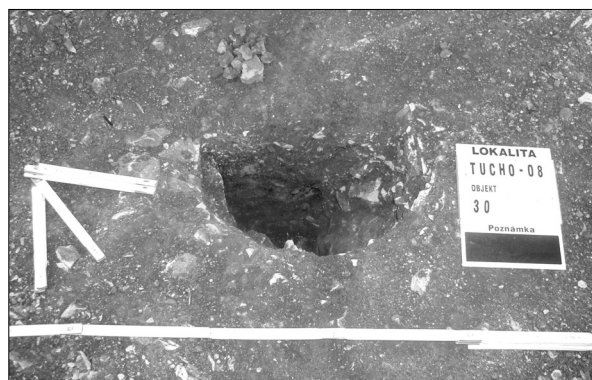
Obr. 20. Tuchoměřice-Kněžívka. Objekt 22 (žárový hrob?).
Foto L. Šulová

Inventář: keramika (tab. 8–11), zvířecí kosti, mazanice, uhlíky, lastura mlže, kamenný žernov tzv. řeckého (olynthského) typu (tab. 17).

Obj. 12. Dno volně uložené nádoby, žárový hrob
(obr. 18; 19)

Po skrývce se zachovalo pouze dno uložené nádoby s popelem a přepálenými drobnými kůstkami. Kůstky byly tak drobné, že nebylo možno určit, o jaké kosti jde. Dochované dno nádoby leželo u KJ 11 v mělké prohlubni o průměru cca 30 cm a hloubce 6 cm. Výplň: 1. šedočerná hlína s uhlíky a přepálenými kůstkami.

Inventář: keramika, spálené lidské kosti.

Obr. 21. Tuchoměřice-Kněžívka. Objekt 30 (pícka).
Foto L. Šulová

Obj. 22. Dno volně uložené nádoby (obr. 18; 20)

Po skrývce se zachovalo pouze dno uložené nádoby. Dochovaný zbytek jamky pro nádobu měl průměr 30 cm a hloubku 8 cm. Pravděpodobně jde o zbytek žárového hrobu, ale kůstky nalezeny nebyly. Výplň: 1. černošedá hlína bez kůstek a popela.

Inventář: keramika – 1× dno hrnce (černooranžový střep), *tab.* 15:14.

Obj. 30. Pícka (obr. 18; 21)

Kruhová jáma o průměru u okraje 40 cm, u dna 20 cm a hluboká 25 cm. Směrem k hrdlu se jedna strana pícky mírně rozšiřuje. Výplň: 1. černošedá hlína s množstvím mazanícových kousků; 2. šedočerná hlína s velkým množstvím uhlíků a drobnými kousky přepálené mazanice; 3. hroudy propálené mazanice.

Inventář: mazanice, uhlíky.

Ostatní objekty jsou převážně kúlové jamky související s nadzemními stavebními konstrukcemi (obr. 3).

VYHODNOCENÍ ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZŮ

Keramika

Pro vyhodnocení laténských fragmentů byla keramika rozdělena podle použitého těsta do čtyř základních skupin, v jejichž rámci byly ještě vyčleněny podskupiny dle technologie výroby. Dále byl sledován způsob úpravy povrchu a zdobení.¹

I. První skupinu reprezentuje keramika s příměsí hrubého písku a slídy (zrna >1 mm). V této skupině je pak rozlišováno, zda byla tvořena na kruhu (Ia) či v ruce (Ib). Převládající barvy jsou šedočerná a hnědošedá. Výjimečně se vyskytla hnědookrová. Na jedné nádobě je zastoupeno i více odstínů. Síla střepu kolísá mezi 5 a 13 mm. Povrch těla bývá nejčastěji zrnitý či různě drsněný nebo matný.

II. Okrová, hnědookrová, občas šedočerná keramika z jemně písčité homogenní hlíny s příměsí drcené keramiky. Opět dělíme na točenou (IIa) a v ruce dělanou keramiku (IIb). Síla střepu kolísá mezi 5 a 10 mm. Povrch těla bývá nejčastěji hladký, časté je ale i chuchvalcovité drsnění, slámování, přetahování špachtlí nebo jemně zvrásnění pomocí prstů či „mramorování“ podle popisu N. Venclové (*Venclová 2001, 393*).

III. Jemná stolní na kruhu točená keramika z plaveného homogenního materiálu s malou příměsí jemně drcené slídy, s kvalitním výpalem a zvonivým střepem. Barva střepu je nejčastěji v různých odstínech šedé až černé, méně okrové. Na zlomu je patrný sendvičový efekt. Síla střepu se pohybuje od 5 do 10 mm. Povrch je dokonale hladký.

IV. Nádoby vyrobené z hlíny s výraznou příměsí mleté tuhy v těstě. Barva je šedostříbřitá. Veškerá keramika z tohoto těsta nese stopy výroby na hrnčířském kruhu nebo dotáčení. Typickým tvarem je soudkovitý hrnec, nejčastěji rýhovaný hrubým hřebenem. Je to nejméně početná skupina.

Keramika v různých objektech vykazovala materiálové, výzdobné a tím i chronologické odlišnosti, proto jsou popsány a vyhodnoceny každý zvlášť. K popisu laténské keramiky byl částečně použit popis a definice podle N. Venclové (*Venclová 1998, 86–90; 2001, 391–399, tab. B*).

Objekt 1 obsahoval celkem 374 zlomků keramiky o celkové hmotnosti 4 781 g, z toho je 33 kusů okrajů, 326 těl a 15 střepů pochází ze dna nádoby. Barva střepu je okrová či hnědookrová, občas šedočerná. Dvanáct fragmentů bylo opatřeno různě přesekávanými nebo důlkovanými plastickými lištami. Podle použitého keramického těsta, způsobu výpalu a dalších stop je lze řadit do různých období pravěku. Jako eneolitické byly vyhodnoceny střepy na *tab.* 13:5–7, 10; 14:1, jako starobronzové nálezy na *tab.* 13:3. Další část fragmentů s přesekávanými lištami náleží halštatskému období (*tab.* 13:1; 14:2, 12). Tato výzdoba se na hrncovitých nádobách vyskytuje průběžně po celou starší dobu železnou (srov. *Kouřtecký 2008, obr. 14:3–5*) až do Ha D3–LT A (srov. *Čtverák 2005, 634; Venclová ed. 2008, obr. 68:1–4*).

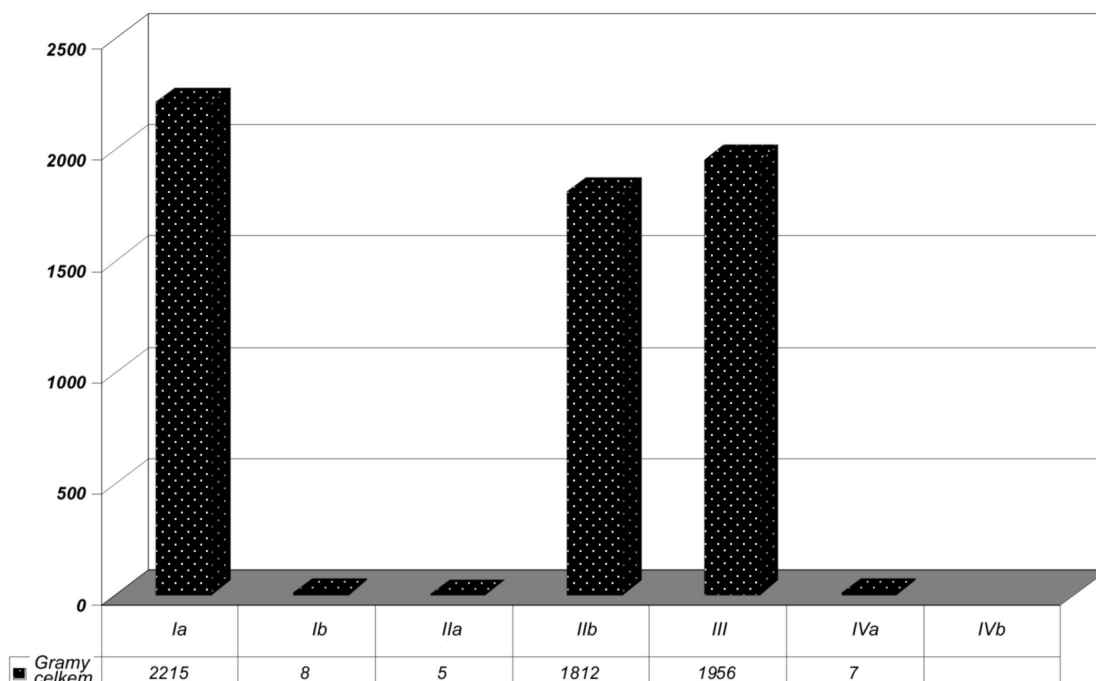
Dalším typem nádob byly mísy s esovitě prohnutým okrajem (*tab.* 12:17) vyskytující se v souborech doby halštatské (srov. *Trefný – Polišínský 2011, 337, obr. 2:1–5*) i zataženým okrajem běžným od pozdní doby halštatské po pozdní dobu laténskou (srov. *Venclová 1998, 88; Danielisová 2010, 311; Polišínský – Trefný 2011, 842*). Za zmínku stojí atypický eneolitický (?) miniaturní koflík s ouškem, který lze snad interpretovat jako dětskou hračku (*tab.* 12:8). Další fragmenty byly již tak malé, že nebylo možno rozpoznat typ nádoby. K povrchové úpravě patřilo prstování, rytí, špachtlování, nehtové vrypy, hřebenování (*tab.* 14:3–8, 10). Celkově zahrnuje keramický soubor dlouhé časové období od eneolitu přes dobu bronzovou, halštatskou až po mladší dobu laténskou. Nálezy z eneolitu, doby bronzové a kultury bylanské jsou do-

¹ Za pomoc s vyhodnocením keramiky a cenné rady děkuji Daně Stolzové, Tomáši Polišínskému a Alžbětě Danielisové.

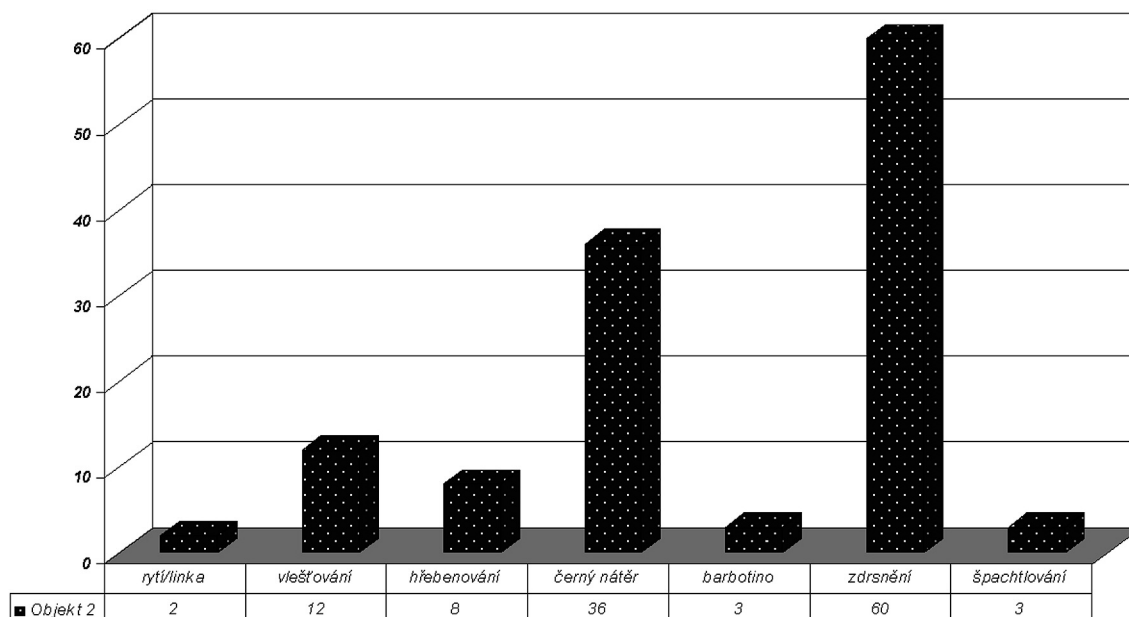
loženy sběry a výzkumy z blízkého okolí (Soudská 1965, 344; Koutecký 1983, 241–252; Turek – Daněček 1997, 127–129). Nálezy z mladší doby laténské se zde objevují poprvé. Důležitou informací je, že se ve žlábcích nevyskytl žádný artefakt datovatelný do pozdější doby než do mladší doby laténské.

Z **objektu 2** pochází 366 kusů keramiky o celkové hmotnosti 9 017 g, z nichž bylo 258 těl, 74 okrajů a 34 den. Nejpočetněji tj. asi 49 % byla zastoupena skupina I (tj. keramika s příměsí hrubého písku a slídy) se 150 zlomky a hmotností 4 458 g. Povrch těla byl většinou hrubě zdrsňený. Typické tvary představovaly hrnce s odsazeným, slabě nebo výrazně prohnutým hrdlem a klenutými plecemi (tab. 1:1; 4:1, 6; typ 231, 232 dle Venclové) nebo i bez odsazeného hrdla (tab. 1:4; 3:2; 4:5; typ 221, 222 dle Venclové). Hrdlo bylo vyhlazeno a často přetřeno přes okraj až dovnitř černým, tzv. smolným nátěrem. Týmž nátěrem se natíralo také dno a úzký pás nade dnem. U dna je smolný nátěr dobře patrný, na hrdle a okrajích je většinou setřen a lze vidět pouze stopové zbytky. Přibližně polovina (77 ks) o váze 2 215 g byla točena na kruhu či dotáčena, 73 zlomků o váze 2 243 g bylo vyrobeno v ruce. Druhá skupina (II) se vyskytla ve 25 % (102 zlomků o váze 2 265 g). Typické tvary byly hladké mísy, ale i soudkovité hrnce s chuchvalcovitým drsněním pod hrdlem nebo hrnce s prohnutým okrajem a drsněné věchtem slámy, špachtlí, prsty apod. Pouze 16 kusů (453 g) neslo stopy točení či dotáčení, 86 ks (1 812 g) bylo vytvořeno v ruce. Poměrně vysoké procentuální zastoupení (téměř 22 %) má kvalitní jemné zboží vytvořené na rychlém hrncířském kruhu (skupina III, 104 zlomků, 1 956 g). Nejvíce byly vytáčeny mísy. Na vnitřní straně bývají někdy vhlazené pruhy či rýžky. Grafitová keramika (IV) pochází ze soudkovitých hrnců, případně z hrnců se slabě prohnutým hrdlem. Nese stopy po vytáčení na hrncířském kruhu, popř. po dotáčení. Soubor obsahoval 11 grafitových střepů (338 g), tj. 3,7 %, což koresponduje s procentuálním zastoupením ve středních Čechách v LT C (Venclová 2001, 30). V jednom případě byl povrch tuhové nádoby matný (tab. 5:1), častěji byl rýhovaný hrubým hřebenem (tab. 3:12–14). Vnější pás kolem dna byl opět překryt černým nátěrem (tab. 3:13).

Co se týče způsobu úpravy povrchů, byly kromě hladkého a hlazeného povrchu nejčastější různé způsoby drsnění. Výjimečné bylo tzv. struhadlovitě drsnění, kdy je horní vrstva seříznuta do hloubky a v hmotě chybí vypadlá hrubá zrna písku. Poměrně častý byl již výše zmíněný černý (smolný) nátěr, který byl patrný na 33 zlomcích. Nejvíce se přetíralo vnější dno a cca 1–2 cm pás nade dnem hrncovitých nádob. Jedenkrát byl zaznamenán i na vnitřním dně. Na mísách se černý nátěr vyskytoval sporadicky, pouze v jednom případě byl dobře patrný výmaz vnitřku mísy. Další nepatrné stopy nesla jedna miska uvnitř i vně zataženého okraje. Vlešťování či spíš vhlazování se vyskytlo sporadicky a byly to spíše soustředné pruhy na vytáčených mísách. Chybí vnější vhlazovaná výzdoba lineární či kurvilineární s ornamentem z překřížených až chaotických linií či pásů, popř. vlnic, která bývá v souborech s obdobnou laténskou keramikou častá (Venclová 2001, 30).

Graf 1. Hmotnostní zastoupení keramických skupin v objektu 2

Graf 2. Výzdoba a úprava povrchu keramiky v objektu 2

Početní zastoupení jednotlivých typů keramických nádob nebylo sledováno, protože soubor tvořily zlomky převážně menších rozměrů a jejich spolehlivá identifikace s jednotlivými nádobami nebyla možná. Typy nádob lze rozpoznat pouze podle okrajových zlomků, popřípadě podle zlomků podhrdlí. Nejvíce se vyskytovaly mísy většinou nečleněné kónické, se slabě nebo silně klenutými stěnami a se zataženým okrajem (*tab. 1:3-5; 4:3; 7:5; typ 711, 714, 715 dle Venclové*) nebo esovitě profilované se slabě nebo silně prohnutým hrdlem (*tab. 4:10, 11; 5:14, 15; 7:7; typ 721, 722 dle Venclové*). Druhým typickým tvarem byly již výše zmíněné hrnce s odsazeným slabě nebo výrazně prohnutým hrdlem a klenutými plecemi.

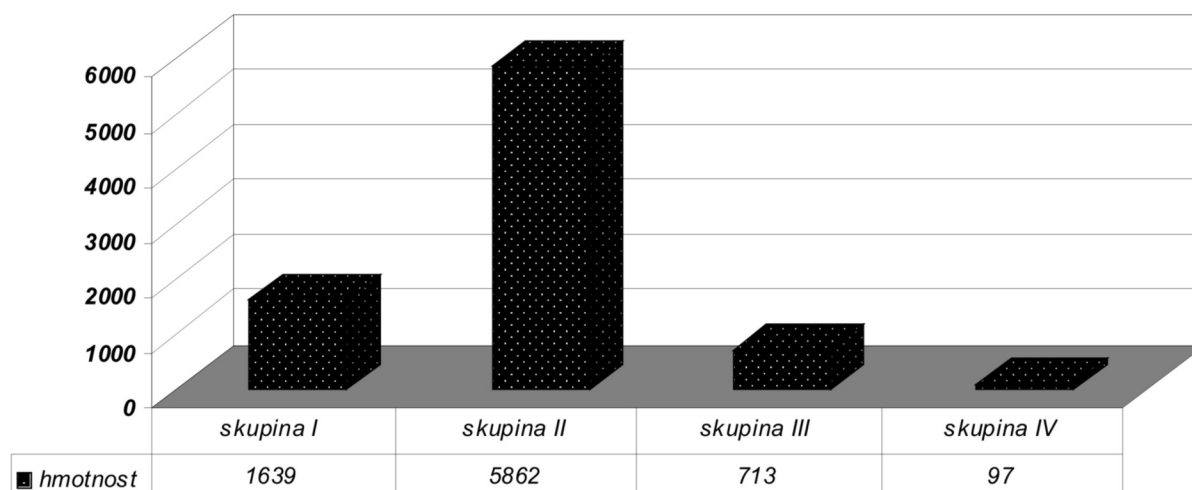
Mísy se zataženým okrajem jsou užívány průběžně od doby halštatské (*Čtverák 2005, 656; Polišínský - Trefný 2011, 842*) až do pozdní doby latéské (srov. *Venclová 1998, 88; Danielisová 2010, 298, 311*). Rovněž tak esovitě profilované mísy, někdy i horizontálně žlábkované (*Drda 1978, 597*). Za chronologicky signifikantnější je možno považovat drsněné hrnce s odsazeným, slabě nebo výrazně prohnutým hrdlem a klenutými plecemi, nebo i bez odsazeného hrdla, hojně používaný smolný nátěr, chuchvalcovité drsnění, vysoký podíl jemné točené stolní keramiky a točené tuhové keramiky zdobené hrubým hřebenováním (*Venclová 1998, 84-163, 378*). Na druhé straně chybí malba, bílý nátěr, vlasové hřebenování a obloukovité rýhování typické pro mladší horizont LT C2-D1 (*Venclová 1998, 163, 378*). Stejně tak je nevýrazné tzv. struhadlovité drsnění. Podle těchto znaků lze celý soubor nejspíše řadit do LT B-C1.

Šetrné nakládání s keramikou v tomto období představuje fragment střepu opravovaného reparační svorkou, jež na keramice zanechala podélný železitý otisk a v otvoru ještě železný zbytek.

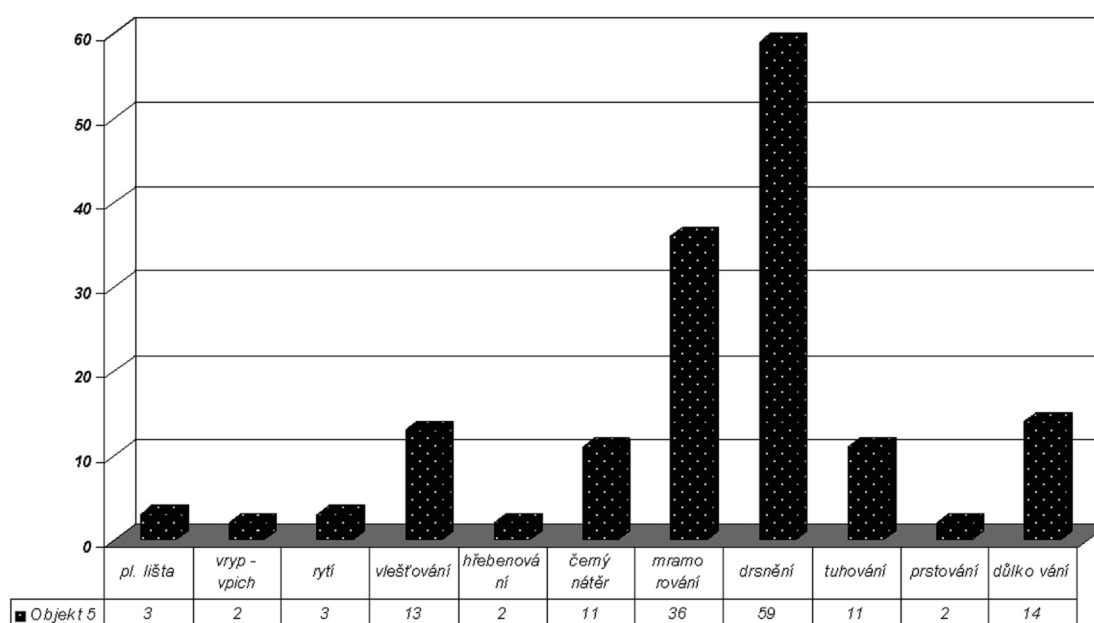
V **objektu 5** bylo nalezeno 439 kusů keramiky o celkové hmotnosti 8 214 g, z toho 339 těl, 61 okrajů a 39 den. Největší byla II. skupina, která obsahovala 341 zlomků s hmotností 5862 g. Ke skupině I řadíme 56 ks o váze 1 639 g, skupina III má 42 ks s váhou 713 g a nejméně, 5 kusů, vykazovala skupina IV (97 g). Nepočítáme-li hladkou keramiku, bylo nejběžnější úpravou povrchu různé drsnění, které přesáhlo 13 % z celkového počtu zlomků, po něm následovalo tzv. mramorování s cca 8 %. Poměrně častý (3,4 %) byl také smolný nátěr, kterým bylo opět pokryto vnější dno hrnců, vnější pás nade dnem nebo okraj a hrdlo. Hřebenování bylo zaznamenáno pouze u tuhového těsta (IV). Nejméně početný způsob úpravy byl vryp a vpich.

Oproti objektu 2 zde byl podstatně nižší podíl jemné na kruhu točené keramiky a úplně chyběla točená či dotáčená užitková keramika. Také použité keramické těsto bylo odlišné od předešlého objektu. Hmotnostní podíl těsta II. skupiny byl přes 70 %.

Mezi frekventovanými typy nádob se vyskytovaly mísy s oblé zataženým okrajem (*tab. 8:13, 14; 9:3; 10:1, 3, 13*) srovnatelné s typem 714/2, 4, 7 a 715/8, 10 (*Venclová 1998, 88*). Kromě těchto mis se vyskytla miska s esovitou profilací (*tab. 10:12; typ 721/6 dle Venclové*) a profilovaná zalomená miska s nízkým hrdlem (*tab. 11:1; typ 733/1 dle Venclové*). Další skupinu tvoří hrnce s prohnutým hrdlem a drsněnými

Graf 3. Hmotnostní zastoupení keramických skupin v objektu 5

Graf 4. Výzdoba a úprava povrchu keramiky v objektu 5

plecemi (tab. 9:2; typ 221/1 dle Venclové) a podobný s vyhlazeným prohnutým hrdlem a výrazně klenutými drsněnými plecemi (tab. 9:1; typ 221/4 dle Venclové). V jednom případě se vyskytl soudkovitý hrnec (tab. 11:3; typ 212/2) a jeden okraj patří hrnci s výrazně prohnutým hrdlem (tab. 11:7; typ 222/8). Další výrazně prohnuté okraje (tab. 10:7–9) nelze spolehlivě přiřadit k určité nádobě. Dva hřebenované zlomky jsou z grafitového těsta.

Další skupinu tvoří zlomky z minimálně pěti soudkovitých hrnců s linií plastických důlků tvořených prsty na podhrdlí (tab. 8:1–4; 11:13). V jednom případě byl do těsta takovéto nádoby přidán grafit. Těsně pod důlky bývá zpravidla drsnění, ale může být i hlazený povrch.

Vyskytlo se i jemné zvrásnění prsty do ještě mokré hlíny. Tyto nádoby se řadí k pozdně halštatské keramice a v časně laténském období na ně plynule navazují podobné, ale s odsazeným prohnutým hrdlem, často z tuhového materiálu. Někdy se na nich začíná objevovat struhadlovité drsnění, typické pro pozdější laténské zboží (Drda 1978, 597; Čtverák 2005, 634).

Téměř identické nádoby s linií plastických důlků tvořených prsty na podhrdlí byly získány při výzkumu v Praze-Zbraslavi z pozdně halštatských až časně laténských objektů (Chytráček – Bernat 2000, 255–313; Bernat – Chytráček – Vávra 2001, 325; Čtverák 2005, 714–715). Do pozdní doby halštatské patří také zlomek z misky se zataženým okrajem a výzdobou v podobě vlešťované mřížky na vnitřní straně a tuhovaným povrchem na vnější straně (tab. 11:2). Obdobné byly rovněž nalezeny na Zbraslavi (Chytráček

– *Bernat 2000*, 255–313; *Čtverák 2005*, 714–715) nebo v poslední době v Praze-Křeslicích (*Polišenský – Trefný 2011*, 829, obr. 17:2). Do pozdní doby halštatské či obecně do halštatského období můžeme přiřadit zlomky s plastickou lištou (*tab. 8:7; 11:9*) a kolky na plastické liště (*tab. 8:12*).

Železné předměty a struska

Celá plocha byla prověřena pomocí detektoru kovů. Na povrchu se našlo pouze šest neidentifikovatelných silně zkorodovaných železných předmětů. Pouze objekt 2 obsahoval zajímavější železné nálezy, a to svorku, zlomek ploché tyčinky a zlomek nástroje s násadou, zřejmě radličky, motyčky apod. (*tab. 16:6–9*). Výplň objektu 2 obsahovala i drobný kousek železné strusky (10 g) a dvě železité konkrce, které snad sloužily jako surovina k tavení železa (20 g). Tyto nálezy svědčí o lokální práci se železem (hutnění či kovářská výroba).

Švartna

Zlomek (7,5 cm) švartnového náramku o průměru 9 cm byl nalezen rovněž v objektu 2 (*tab. 16:4*). Sa-propelitové náramky lze považovat za chronologicky poměrně citlivé artefakty. Jejich výroba a výskyt bývá kladen do LT B2 až LT C1 (*Venclová 1999*, 28, 36, 38–64; *2001*, 37).

Žernov (mlýnek) tzv. řeckého typu

Nalezený běhoun ležel na dně uprostřed západní poloviny chaty (obj. 5) v 10 cm prohlubenině (viz *obr. 12; 13; 16; tab. 17*). Má obdélníkový tvar o rozměrech: max. délka 34 cm, šířka 25 cm, max. výška 6 cm. Pracovní plocha je rovná. Uprostřed kamene je vrtaný, nálevkovitě rozšířený otvor o průměru 5,5 cm. Od ústí násypného otvoru na pracovní plochu vyběhají dva mělké žlábků na rozvod zrní po celé ploše. Oba žlábků jsou dobře patrné až ke koncům kratších stran, kde vyúsťují. Uprostřed kratších stran nejsou patrné otvory pro úchyty, zato jsou obě kratší strany uprostřed asi o 1 cm prožlabeny. Můžeme předpokládat, že prožlabení sloužilo k uchycení dřevěného držadla. Běhounem se pak posouvalo po ležáku vpřed a vzad a produktivita práce, oproti drcení zrní na běžných zrnotěrkách, stoupala. Dosažené množství semletého zrna za hodinu práce se podle velikosti mlýnku pohybuje mezi 2 a 32 kg (*Waldhauser 2001*, 54).

Tuchoměřický mlýnek svědčí o pečlivé kamenické práci. Jeho hmotnost je 6 kg. Výbrus za účelem zjištění přesného složení horniny nebyl zatím proveden. Při vizuálním ohledání mohl geolog pouze konstatovat, že se jedná o metamorfovanou horninu granitoidového složení, snad křemenný porfyr.² Mlýnek řeckého typu je vlastně zdokonalené drtidlo. Začal se používat v 5. století v Řecku a řeckém světě. Záhy, v témže století, se objevuje na Moravě, kde je doložen vůbec nejdříve ve střední Evropě (*Beranová – Kubačák 2010*, 113). V Čechách se sporadicky vyskytuje od časného latěnu (např. Chrudim, Louňovice pod Blaníkem) až do přelomu LT C2/D1 (Soběsuky), přičemž se časově překrývá se staršími drtidly, nebo od stupně LT B2–C1 s latěnskými rotačními žernovy (*Čtverák – Holodňák – Sigl 2007*, 330). Z Čech tyto mlýny dosud známe pouze z 11 lokalit (*Čtverák – Holodňák – Sigl 2007*, 328). Práci a postup mletí s nimi naposledy podrobně popsala M. Beranová (*Beranová – Kubačák 2010*, 111–116).

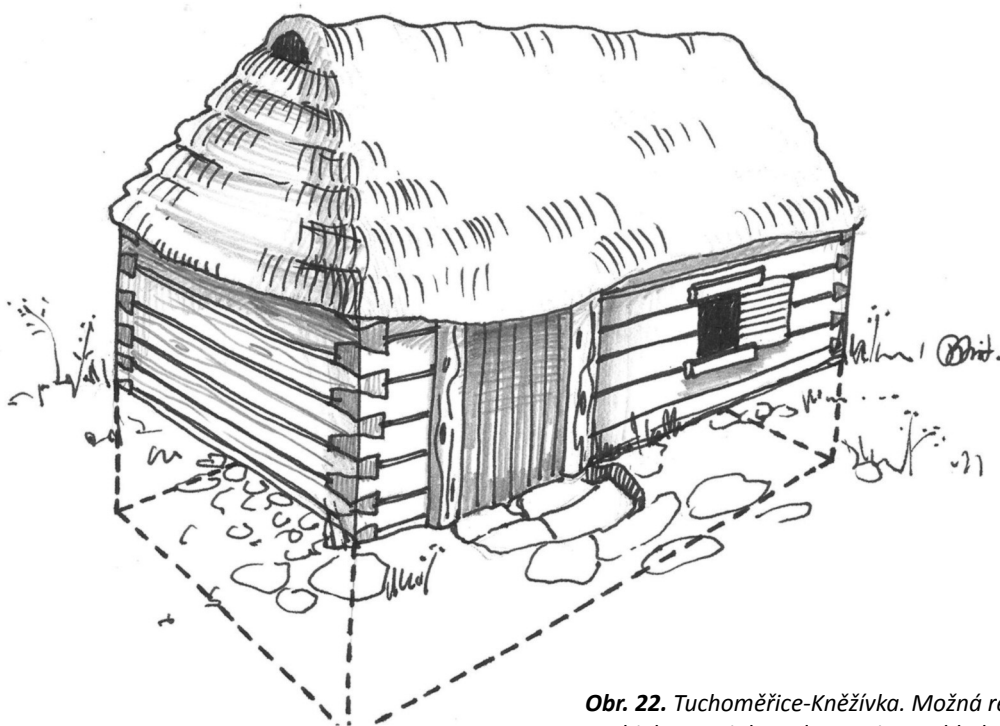
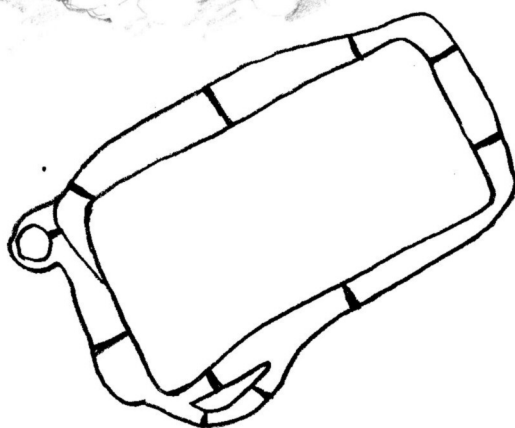
INTERPRETACE OBJEKTŮ A JEJICH CHRONOLOGIE

Objekt 1: cesta

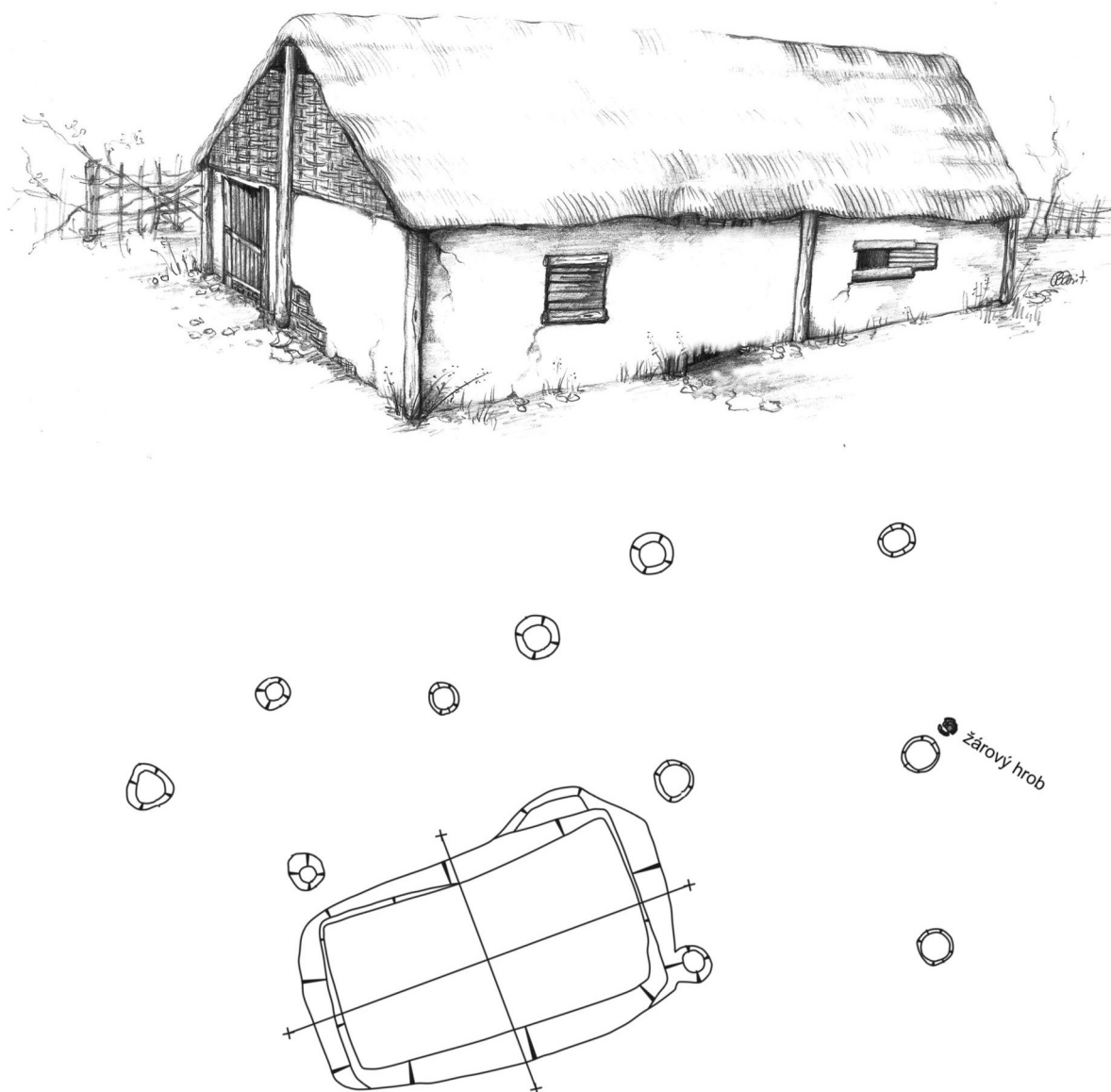
Dva souběžné mělké žlábků byly zpočátku považovány za pozůstatek lehkého ohrazení vesnice (usedlosti). V tom případě bychom i v takto malém prozkoumaném jedenáctimetrovém úseku museli zjistit jamky po kúlech, které by konstrukci hrazení držely. Mnohem pravděpodobnější vysvětlení je, že se jedná o pozůstatky cesty, na které vozy s rozpětím kol minimálně 120 cm vytvořily dvě mírné zahloubeniny. Časové zařazení komunikací je vždy problematické, neboť bývají chudé na nálezy, a pokud se chronologicky signifikantní artefakty najdou, pocházejí z delšího časového období. To může být způsobeno tím, že se osvědčené cesty příliš neměnily, nebo i tím, že se výmoly a bahnitý terén na cestě záměrně zasypávaly suti a odpadem přeneseným odjinud. Tak se do zásypu snadno dostal naprosto odlišný a chronologicky nesouvisející materiál.

Zásyp objektu 1 obsahoval keramiku zahrnující období od eneolitu (k. jordanovská, nálevkovitých pohárů, řivnáčská) přes starší, střední i mladší dobu bronzovou po celé halštatské období až do LT B–C.

² Za určení děkuji Martě Martínkové.

Obr. 22. Tuchoměřice-Kněžívka. Možná rekonstrukce objektu 5 – jako polozemnice. Pohled od severu.
Kresba B. Přichystalová

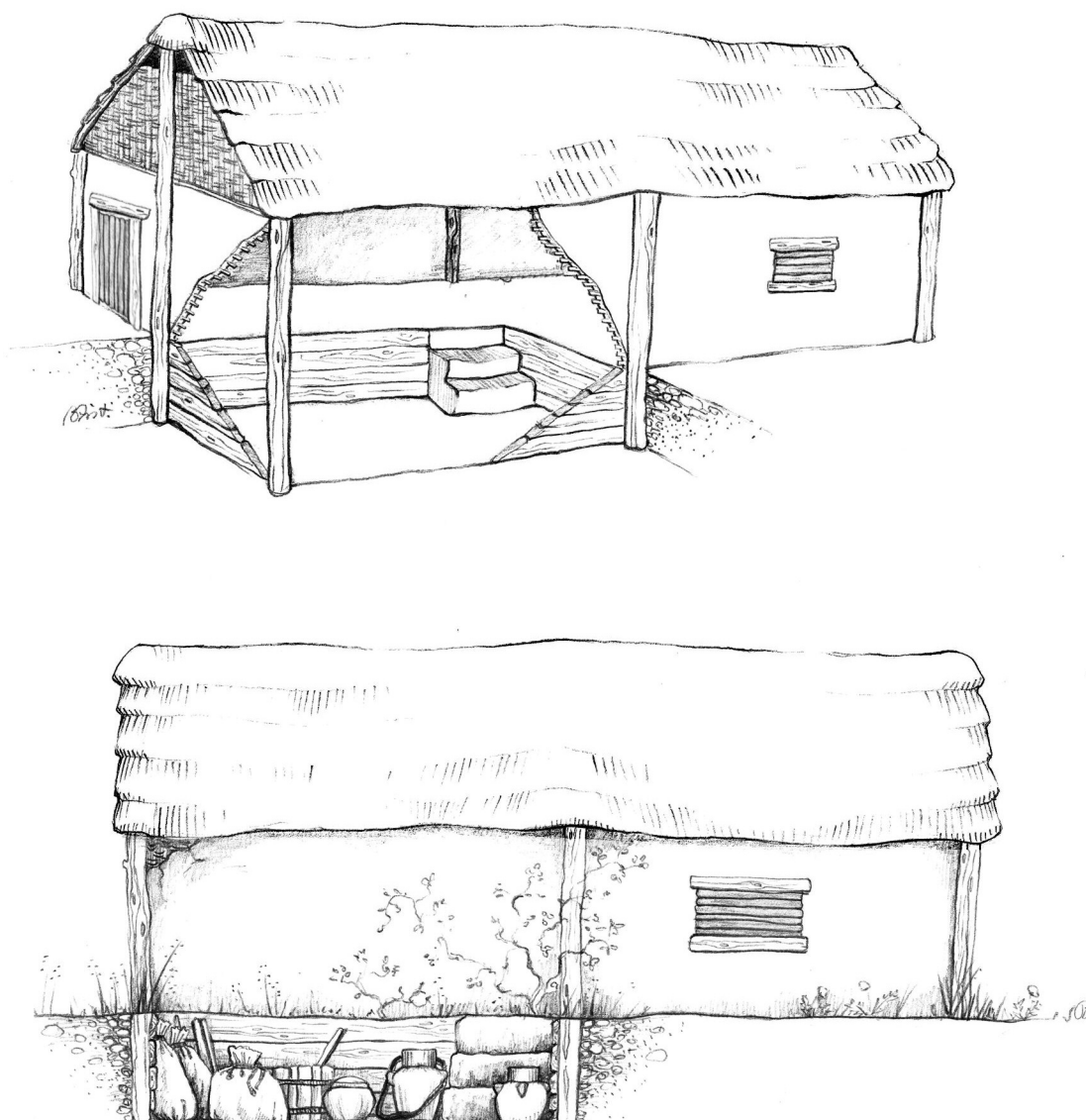
Obr. 23. Tuchoměřice-Kněžívka. Možná rekonstrukce objektu 5 – spolu s okolními kúlovými jámami jako nadzemní obytný dům se sklepem. Pohled od jihu. Kresba B. Přichystalová

Důležité je, že přímo v objektu (uzavřeném nálezovém celku) nebyly nalezeny artefakty zařaditelné do mladších období. Pouze na povrchu, ještě v orniční vrstvě, byly nalezeny novověké zlomky. Znamená to, že žlábký (vyježděné koleje) musely být odkryty a tudíž používány minimálně v nejmladším z těchto období (tj. v LT B–C). Starší artefakty sem mohly být přemístěny z blízkého okolí buďto splachy, nebo právě obvyklým záměrným zasypáváním výmolů v komunikaci. Tomu by odpovídal i značně kamenitý zásyp s velkým množstvím drobných zlofků mazanice. Po tomto období se cesta zřejmě přestala používat, koleje se zaplavily zeminou a objekt byl uzavřen.

Cesty z laténského období jsou dosud známy z oppid, kde se rozpětí kolejí pohybuje mezi 1,2 a 1,4 m (Waldhauser 2001, 107). Podobné komunikace však musely existovat i v rámci menších sídlišť a zemědělských usedlostí. Více snad objasní další výzkum, který by měl následovat, až zde budou budovány rodinné domky. Ještě vhodnější by byl např. geofyzikální průzkum.

Objekt 2: polozemnice.

Šlo o polozemnici s kúlovou konstrukcí, zřejmě stanovou střechou a vymazanou podlahou vysekanou do opukového podloží. Podle nalezených artefaktů probíhal v chatě a okolí provoz běžné tehdejší do-

Obr. 24. Tuchoměřice-Kněžívka. Možná rekonstrukce objektu 5 – spolu s okolními kúlovými jámami jako nadzemní obytný dům se sklepem. Pohled od jihu. Kresba B. Přichystalová

mácnosti, tj. textilní výroba doložená přeslenem, zemědělská výroba (zlomek železné násady pravděpodobně k motyčce či radličce), příprava potravin doložená keramikou, zvířecími kostmi a lasturami. Keramický inventář datuje zánik objektu do LT B-C1. To potvrzuje i chronologicky nejcitlivější nález, zlomek švartnového náramku. Jejich výroba a rozšíření jsou jednoznačně kladeny do LT B2 až LT C1 (Venclová 2001, 37; 1999, 28, 36, 38–64). Užívání objektu lze tedy chronologicky zařadit do tohoto období.

Objekt 5: polozemnice či součást nadzemní budovy?

V obj. 5 nebyly zjištěny kúlové jamky. Nepatrné zahlobnutí, spíše žlábek, byl pozorován ve vzdálenosti cca 15 cm od kratší severovýchodní stěny. Do žlábků byl zřejmě uložen trám a vnitřek chaty byl vydřeven srubovou konstrukcí. Do vnější části srubové konstrukce byla upěchována zemina odlišná od vnitřní výplně (vr. 4). Zatímco materiál v objektu 2 byl vcelku jednotný, v objektu 5 byla namíchána keramika pozdně halštatská až časně laténská (např. *tab. 8:1-4; 11:2, 13*) s mladolátenskou (např. *tab. 8:10, 11; 9:2; 10:13*) ve všech vrstvách. Ojedinele se objevily i artefakty starší (*tab. 8:8, 9, 12, 19*). Přestože keramická náplň vykazovala poměrně vysoký podíl pozdně halštatských až časně laténských zlomků, můžeme užívání i tohoto objektu zařadit do LT B-C. Svědčí o tom např. zlomek hrnce s prohnutým hrdlem

a drsnějšími plecemi (tab. 9:2; Venclová 1998, typ 221/1), podobný s vyhlazeným prohnutým hrdlem a výrazně klenutými stejně drsnějšími plecemi (tab. 9:1; Venclová 1998, typ 221/4) a dva hřebenované zlomky z grafitového těsta. Do stejného období náleží i na kruhu točená mísa s horizontálním žlábkem (tab. 10:13; srov. Juřina – Stejskalová 2000, 171–182; Danielisová 2010, 298). Starší fragmenty se do objektu nejspíš dostaly při jeho stavbě se zeminou nasypávanou za vnější hranu srubového bednění a později, při zasypávání objektu v mladší době laténské, se sem přimíchaly z okolní kulturní vrstvy. Z výše uvedeného vyplývá, že ve velmi blízkém okolí muselo existovat sídliště minimálně již v pozdní době halštatské.

Tím se dostáváme k interpretaci kúlových jam, tj. nadzemních domů. Nadzemní dům č. 1 lze rekonstruovat z kúlových jam 10, 11, 49, 50, 9 a 51, 8, 7, 6, 4 (viz obr. 3). V jižním rohu chybí kúlová jáma, která buď zanikla následnou stavbou polozemnice (obj. 5), nebo se nejedná o polozemnici, ale o sklípek, který byl součástí celé stavby (rekonstrukce viz obr. 22–24). Podobné sklepy byly zjištěny i na jiných laténských sídlištích, např. v Královicích u Slaného (Waldhauser 2001, 56–61).

S jistotou ovšem nelze určit, zda nadzemní dům a objekt 5 tvoří jeden celek. V místě objektu 5 mohl již předtím stát nadzemní dům, po jehož zániku se suť rozhrnula do okolní kulturní vrstvy a z ní se později dostaly do zásypu právě pozdně halštatské až časně laténské střepy. V těsné blízkosti domu (u KJ 11) byl mělce uložen žárový hrob (objekt 12), z něhož se dochovalo pouze dno s nepatrným množstvím uhlíků a spálených kostí. Dno urny, ve které byl popel nasypán, lze datovat pouze obecně do halštatského období.

Nadzemní dům 2 lze rozpoznat uprostřed příčné komunikace. Zde již situace není tak jasná vzhledem k velmi malé prozkoumané ploše a možným posunům kúlů při opravách domu. Nejspíše jej tvořily kúly – KJ 13, 23, 14, 15, 43, 52, 37, 36, 19, 20 a 21 a možná ještě další (viz obr. 3). Poblíž domu (u KJ 21) byla velmi mělce uložena nádoba, z níž se zachovalo pouze dno. Je možné, že to byl také žárový hrob. Ukládání zemřelých takto blízko u domů je pozoruhodné a nelze vyloučit určitý rituální význam.

Objekt 30 je pozůstatkem malé pícky. Stěny jámy byly silně propálené a výplň obsahovala množství mazanícových kousků. Ostatní kúlové jámy poblíž pícky s ní mohou souviset. Pícku nelze datovat.

Ojedinelé fragmenty nalezené v kúlových jamách neumožňují přesné chronologické určení. Většina je zařaditelná pouze obecně do zemědělského pravěku nebo do doby halštatské, podobně jako dna ze žárových hrobů.

ZÁVĚR

Strategicky výhodně položená terasa byla užívána v různých obdobích pravěku. Nalezené zlomky keramiky ukazují, že lidé se poblíž pohybovali již v eneolitu, době bronzové i halštatské. Vznik dvou větších nadzemních domů nelze chronologicky vymezit. Možná vznikají již na přelomu Ha D/LT A, nebo vznikají spolu se stavbou objektů 2 a 5 až v období LT B–C. Výzkum posunuje znalosti o fungování keltské zemědělské usedlosti. Běžné zemědělské a domácí činnosti jsou zde doplněny místním zpracováním železa. Oproti obvykle doložené situaci na jiných sídlištích si zdejší komunita zpestřovala jídelníček o slávky říční, které nejspíše lovila přímo v Únětickém potoce. Kromě běžného hospodaření se zdejší obyvatelé také účastnili nadregionálního obchodu doloženého grafitovými nádobami dováženými z jižních Čech, švartnovými náramky z Novostrašicka, kamennými brousky a konečně i kamenným žernovem tzv. řeckého typu.

Nejpozoruhodnějším zjištěním na lokalitě je nepochybně starobylá cesta, která zřejmě vedla do usedlosti v nejmladším období, tj. v LT B–C, i když nelze vyloučit ani její dřívější vznik.

LITERATURA

- Beranová, M. – Kubačák, A. 2010: Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě. Praha.
- Bernat, J. – Chytráček, M. – Vávra, M. 2001: Pravěké osídlení soutoku Berounky s Vltavou v Praze-Zbraslavi, Archeologie ve středních Čechách 5, 321–332.
- Čtverák, V. 2005: Starší doba železná – doba halštatská. In: M. Lutovský – L. Smejtek a kol., Pravěká Praha. Praha, 591–715.
- Čtverák, V. – Holodňák, P. – Sigl, J. 2007: Žernov tzv. řeckého typu z Chrudimi, Archeologie ve středních Čechách 11, 313–333.

- Danielisová, A. 2010: Oppidum České Lhotice a jeho sídelní zázemí. Praha.
- Demek, J. et al. 1987: Zeměpisný lexikon ČSR. Hory a nížiny. Brno.
- Dobisíková, M. – Hložek, J. – Likovský, J. 2007: Sídliště z mladší doby bronzové na katastru obce Tuchoměřice, okr. Praha-západ. In: M. Salaš – K. Šabatová (edd.), Doba popelnicových polí a doba halštatská. Příspěvky z IX. konference, Bučovice 3.–6. 10. 2006. Brno, 281–303.
- Drda, P. 1978: Plochá keltská pohřebiště a problém příslušných sídlišť. In: Pravěké dějiny Čech. Praha, 589–601.
- Hložek, J. – Smíšek, K. 2008: Záchranný archeologický výzkum v trase komunikace pro obchodní centrum „OUTLET AIRPORT PRAHA“ na katastru obce Kněžívka, okr. Praha-západ. In: Archeologické výzkumy v Čechách, 2007. Zprávy České archeologické společnosti, Supplément 71. Praha, 5–6.
- Chytráček, M. – Bernat, J. 2000: Pozdně halštatské a časně laténské sídliště v Praze-Zbraslavi, Památky archeologické 91, 255–313.
- Jurina, P. – Stejskalová, D. 2000: Ke struktuře laténské osídlení buštěhradského katastru, Archeologie ve středních Čechách 4, 171–182.
- Koutecký, D. 1983: Bylanské pohřebiště v Tuchoměřicích, okr. Praha západ, Archeologické rozhledy 35, 241–252.
- Koutecký, D. 2008: Bylanská kultura. In: N. Venclová (ed.), Archeologie pravěkých Čech 6. Doba halštatská. Praha, 46–66.
- Moucha, V. – Pleslová-Štiková, E. 1987: Silnice Praha-Slaný v pohledu archeologů. Kladno.
- Polišenský, T. – Trefný, M. 2011: Pozdně halštatské až časně laténské sídliště v Praze-Křeslicích, Archeologie ve středních Čechách 15, 819–858.
- Rulf, J. 1979: Sídliště kultury s lineární keramikou a kultovní (?) objekt v Kněžívce, obec Tuchoměřice, okr. Praha-západ, Archeologické rozhledy 31, 370–384.
- Sankot, P. 2001: Pravěký vývoj na území Tuchoměřic a Kněžívky. In: Tuchoměřice od nejstarších dob k dnešku. Tuchoměřice, 13–20.
- Sankot, P. 2006: Fund eines metallenen Zirkels im Kontext der Stufe LT-A in Tuchoměřice, Bezirk Prag-West, Pravěk NŘ 16, 145–161.
- Sankot, P. – Zápotocký, M. 2011: Eneolitický sídlištní areál (jordanovská a řivnáčská kultura) s kruhovým objektem – rondelem v Tuchoměřicích, okr. Praha-západ, Památky archeologické 102, 59–116.
- Smejtek, L. 2011: Osídlení z doby bronzové v Kněževsi u Prahy. Praha.
- Soudská, E. 1965: Pozdně halštatské sídliště v Tuchoměřicích-Kněžívce, Archeologické rozhledy 17, 342–354.
- Svoboda, B. 1965: Čechy v době stěhování národů. Praha.
- Šulová, L. 2007: Žárové pohřebiště kultury knovízské v Tuchoměřicích (Praha-západ) – předběžná zpráva. In: M. Salaš – K. Šabatová (edd.), Doba popelnicových polí a doba halštatská. Příspěvky z IX. konference, Bučovice 3.–6. 10. 2006. Brno, 323–325.
- Trefný, M. – Polišenský, T. 2011: Halštatské sídliště v Čestlicích (poloha „V Moklinách“), okr. Praha-východ, Archeologie ve středních Čechách 15, 335–347.
- Turek, J. – Daněček, V. 1997: Nově objevená eneolitická naleziště na Kladensku a Slánsku. Poznámky ke studiu kamenné broušené industrie českého eneolitu, Archeologie ve středních Čechách 1, 127–141.
- Venclová, N. 1998: Mšecké Žehrovice in Bohemia. Archaeological background to a Celtic hero, 3rd–2nd cent. B.C. Sceaux.
- Venclová, N. 1999: Srbeč: příklad laténské výrobního sídliště, Památky archeologické 90, 28–57.
- Venclová, N. 2001: Výroba a sídla v době laténské. Projekt Loděnice. Praha
- Venclová, N. ed. 2008: Archeologie pravěkých Čech 6. Doba halštatská. Praha.
- Venclová, N. – Hulínský, V. – Henderson, J. – Chenery, S. – Šulová, L. – Hložek, J. 2011: Late Bronze Age mixed-alkali glasses from Bohemia, Archeologické rozhledy 63, 559–585.
- Waldhauser, J. 2001: Encyklopedie Keltů v Čechách. Praha.

A CELTIC FARMHOUSE AT TUCHOMĚŘICE-KNĚŽÍVKA WITH AN ANCIENT ROAD AND A QUERN STONE OF SO-CALLED „GREEK TYPE“

In 2008 a settlement was discovered on a strategically located platform. It was inhabited at the latest from the late Hallstatt period to the late La Tène period. The location lies on a right bank-platform, distant about 150 m from a brook, at an altitude of 334–335.79 m, about 20 m above the brook. 52 sunken features in total, mainly postholes, were investigated on the site. The postholes belonged to two above ground houses and some of them were located close to an identified furnace (feature 30). In the immediate vicinity of the houses, there were deposited two vessels, of which only

the bottoms survived (feature 12, 22). At the bottom of vessel No. 12, there were charcoal and burned human bones. There were no bones found in vessel No. 22, but this is probably also a cremation grave. The burial of human beings close to houses may indicate a special ritual importance of this deposition (e. g. a construction offering?).

About 40 m from this cluster of postholes and semi-sunken huts, there were documented two parallel shallow furrows. They are interpreted as an ancient road with the distance between the ruts amounted to at least 120 cm. Earlier fragments of Eneolithic pottery (Jordansmühl, Řivnáč and TRB Culture), as well as, pottery of the early, middle and final Bronze Age found in the rails were probably intruded from the surrounding environment. An important finding is that inside the furrows (rails) have not occurred any artefacts later than La-Tène B/C period. Thus the road is most probably of the La-Tène B–C.

The excavation unearthed and documented a small Celtic farmhouse, whose inhabitants had probably farmed here from the Ha D/LT A phase onwards. Several construction phases had probably taken place at this settlement, the latest of them in the late La Tène B–C period. Apart from common farming, the community had also participated in transregional trade, which is proved by graphite pottery vessels imported from South Bohemia, sapropelite bracelets from the Nové Strašecí region, imported sharpening stones and also by the most spectacular find of the quern stone of so-called „Greek type.“

Fig. 1. Tuchoměřice-Kněžívka. Marked area of the hidden road. Location of the site on a map of the Czech Republic

Fig. 2. Marked area of the hidden road with new parcelling

Fig. 3. General plan

Fig. 4. Feature 1 (road), ground plan and cross-sections

Fig. 5. Feature 1 (road), two parallel grooves, which were probably made by cart-wheels and which are visible on the cleaned surface

Fig. 6. Feature 1 (road), ruts after excavation

Fig. 7. Feature 2 (pit-house), ground plan, the floor of arenaceous marl is marked

Fig. 8. Feature 2 (pit-house), ground plan

Fig. 9. Feature 2 (pit-house), cross-sections

Fig. 10. Feature 2 (pit-house), NW profile

Fig. 11. Feature 2 (pit-house), after excavation

Fig. 12. Feature 5 (pit-house), ground plan

Fig. 13. Feature 5 (pit-house), cross-sections

Fig. 14. Feature 5 (pit-house), cross-section, W profile

Fig. 15. Feature 5 (pit-house), cross-section, N profile

Fig. 16. Feature 5 (pit-house) with the find of a quern-stone of the so-called 'Greek type'

Fig. 17. Feature 5 (pit-house), after excavation

Fig. 18. Features 11, 12, 30 and 22, ground plans and cross-sections

Fig. 19. Feature 12 (cremation grave)

Fig. 20. Feature 22 (cremation grave?)

Fig. 21. Feature 30 (oven)

Fig. 22. Possible reconstruction of feature 5 – as a pit house. View from the north

Fig. 23–24. Possible reconstruction of feature 5 – together with the surrounding post holes - as an above ground house with a cellar. View from the south

Table 1–7. Pottery from feature 2

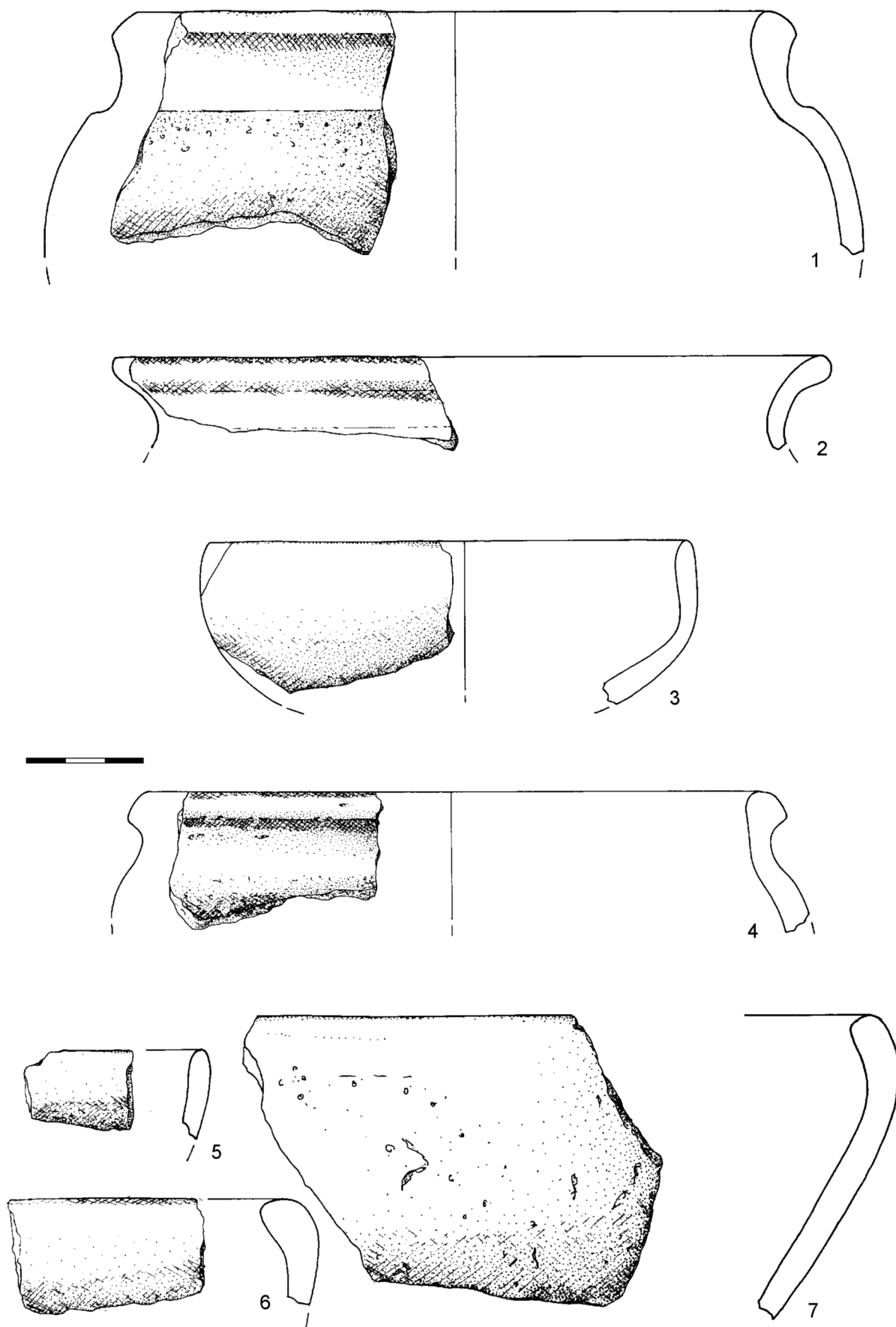
Table 8–11. Pottery from feature 5

Table 12–14. Pottery from feature 1

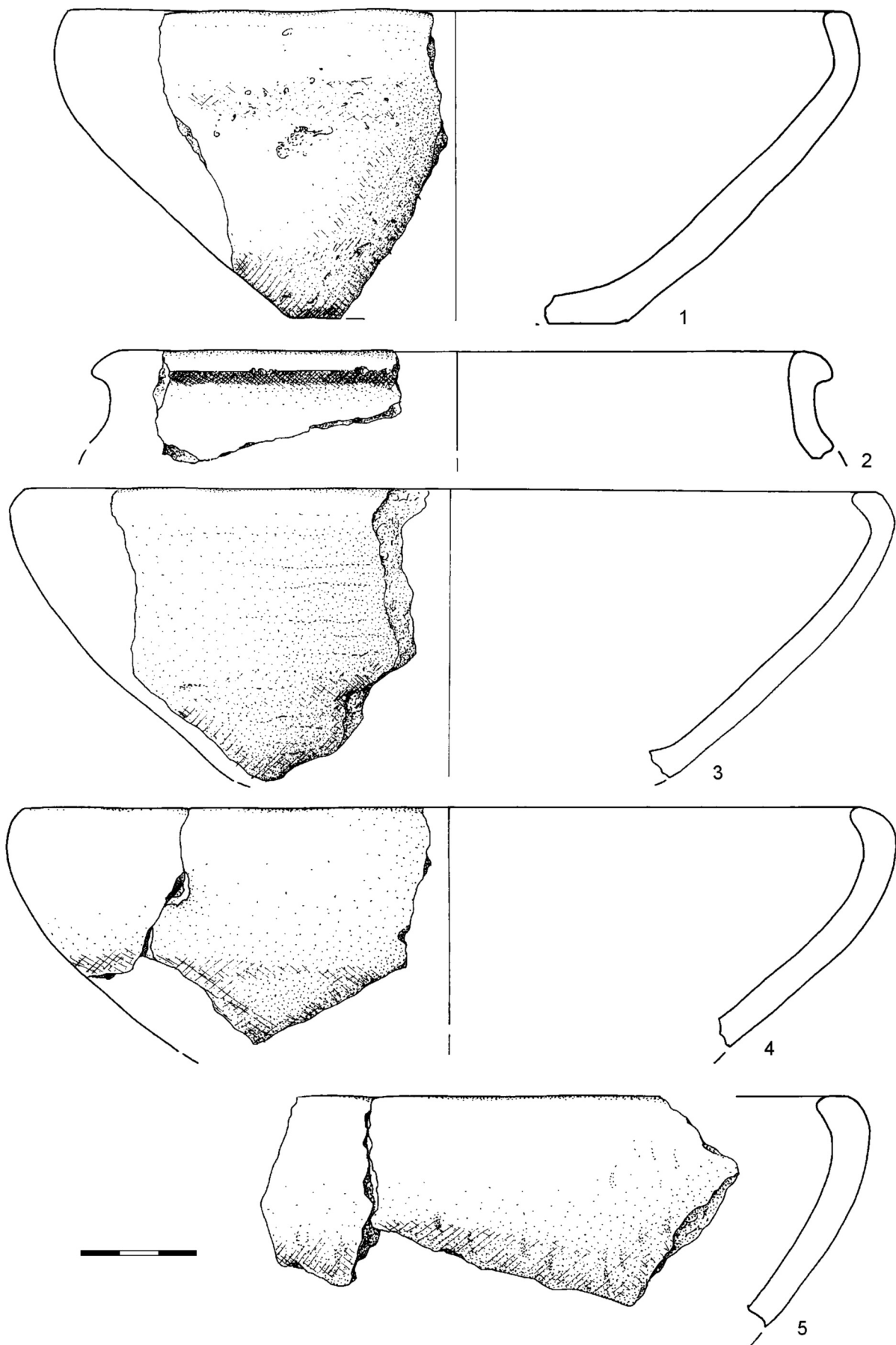
Table 15. Pottery from features 9 (3), 10 (4), 13 (9), 18 (5), 22 (14), 26 (1, 2, 11), 46 (12, 13), 51 (10), 52 (6, 8) and from surface collecting in the area (7)

Table 16. Non-ceramic finds from feature 2. 1–2 – sharpening stones; 3 – perforated oval roundel made from a potsherd; 4 – fragment of a sapropelite bracelet; 5 – discoid roundel made of arenaceous marl; 6 – iron clamp; 7 – iron shaft (fragment of a small ploughshare?); 8 – fragment of an iron bar

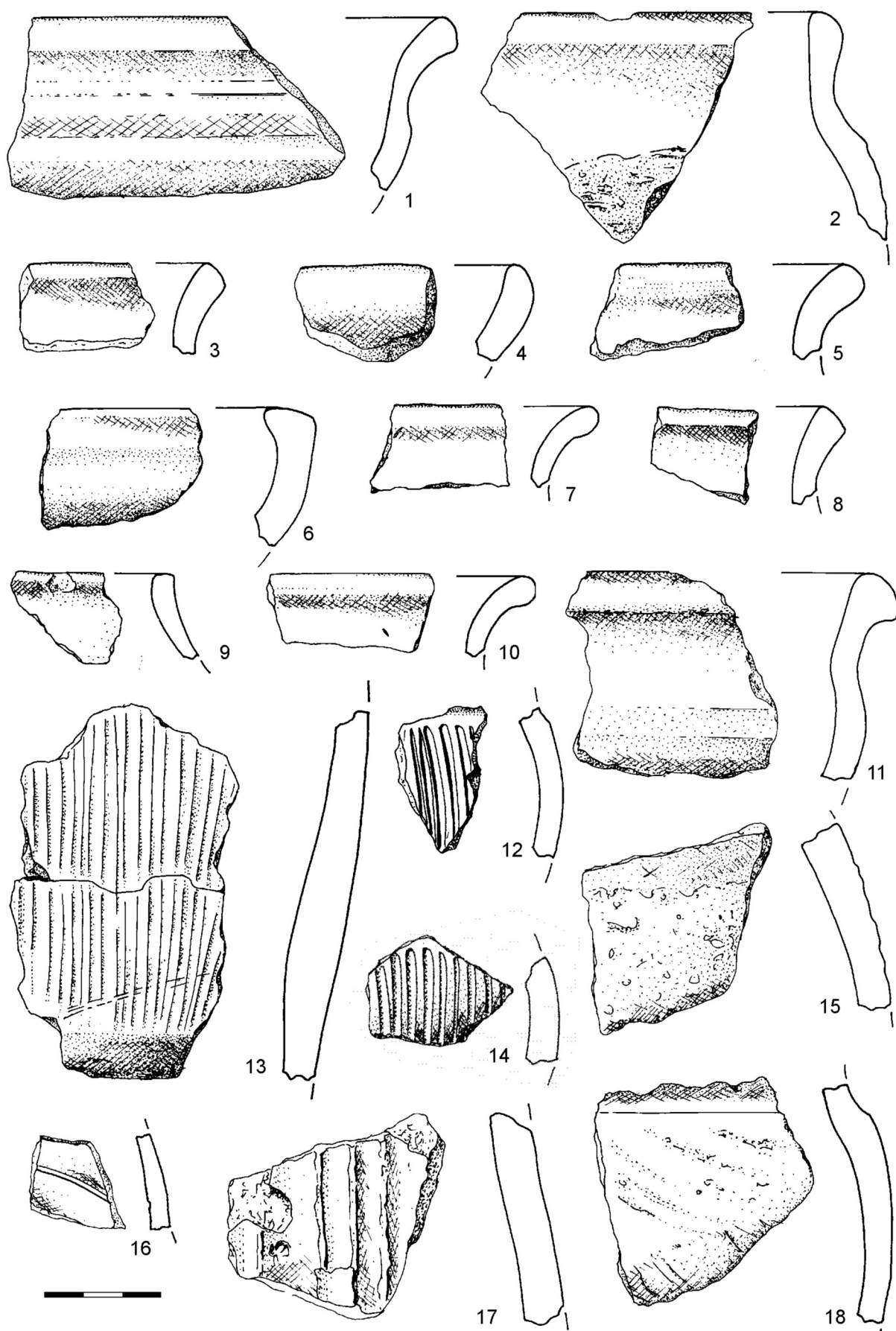
Table 17. Grinder of the so-called Greek ('Olynth') type from feature 5

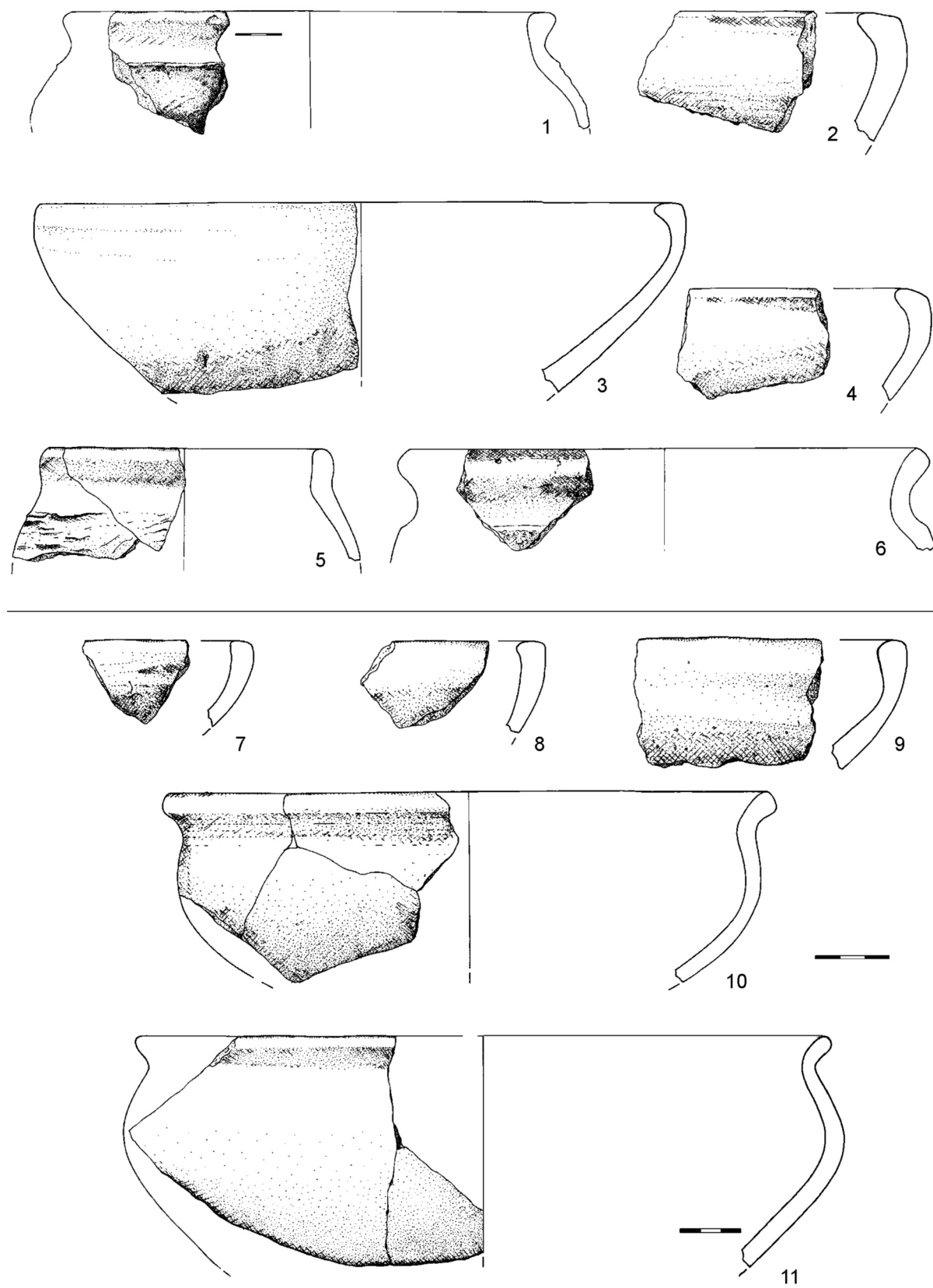
Tab. 1. Tuchoměřice-Kněžívka. Keramika z objektu 2

Tab. 2. Tuchoměřice-Kněžívka. Keramika z objektu 2

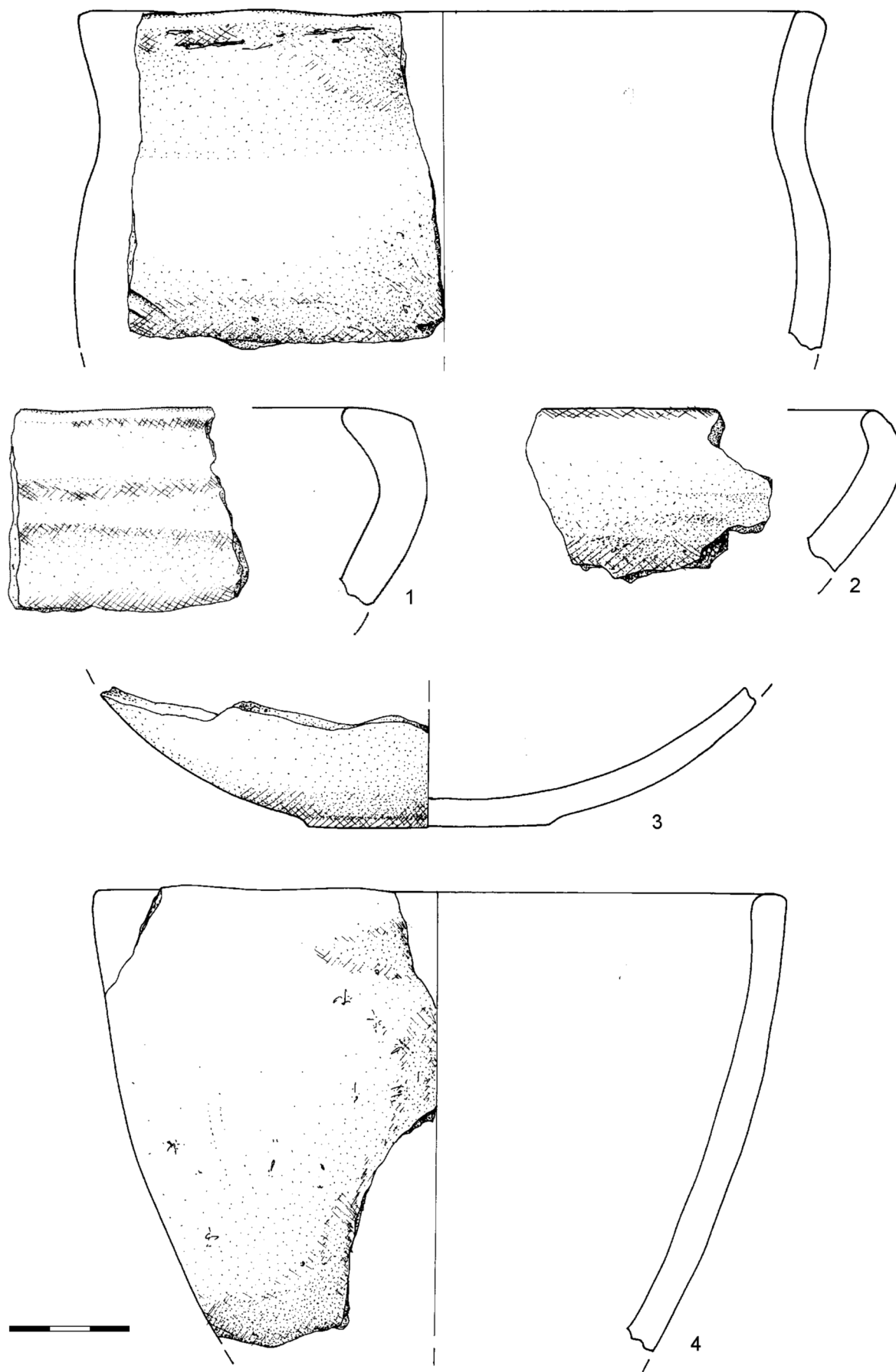
Tab. 3. Tuchoměřice-Kněžívka. Keramika z objektu 2

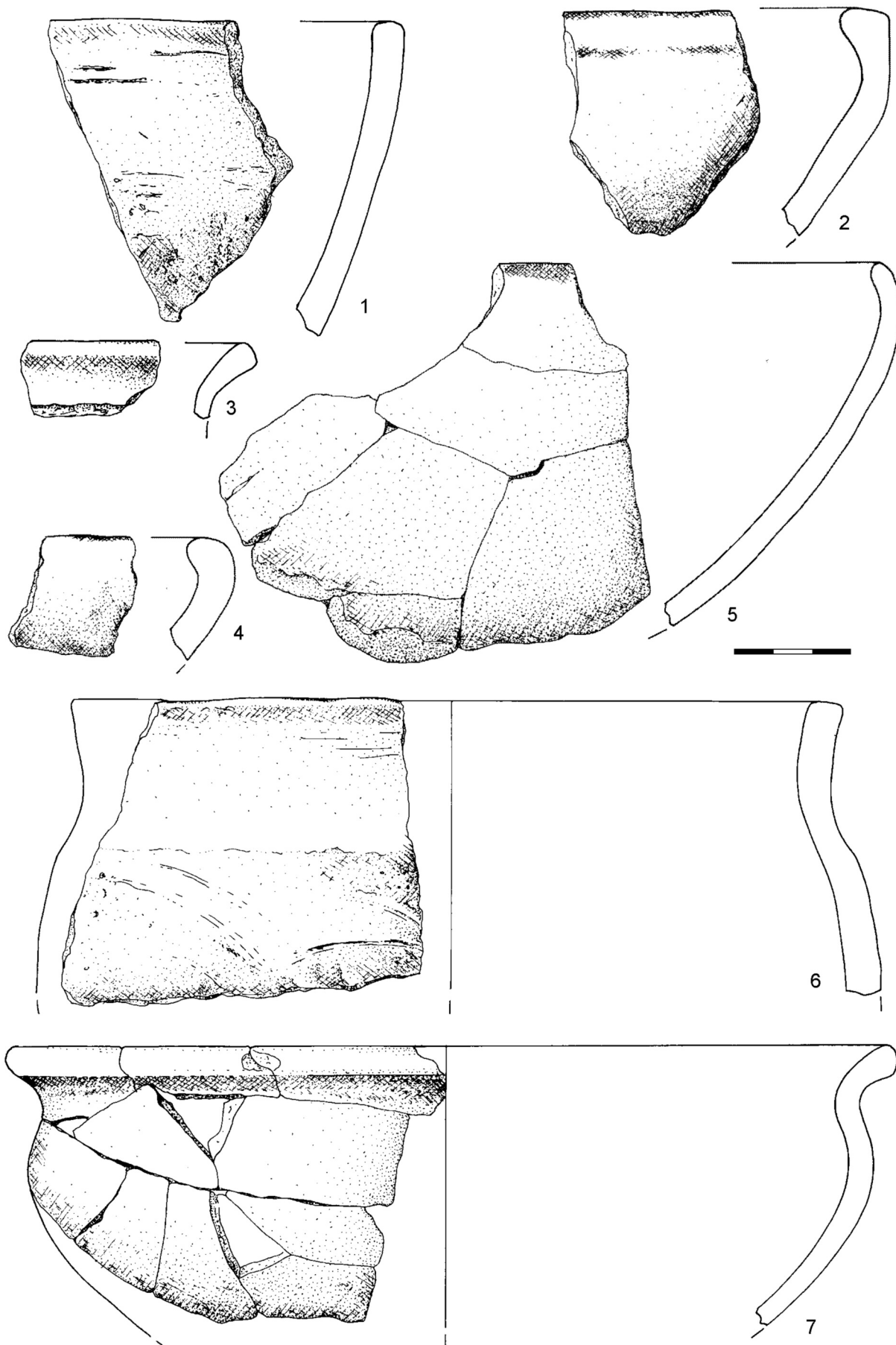
Tab. 4. Tuchoměřice-Kněžívka. Keramika z objektu 2

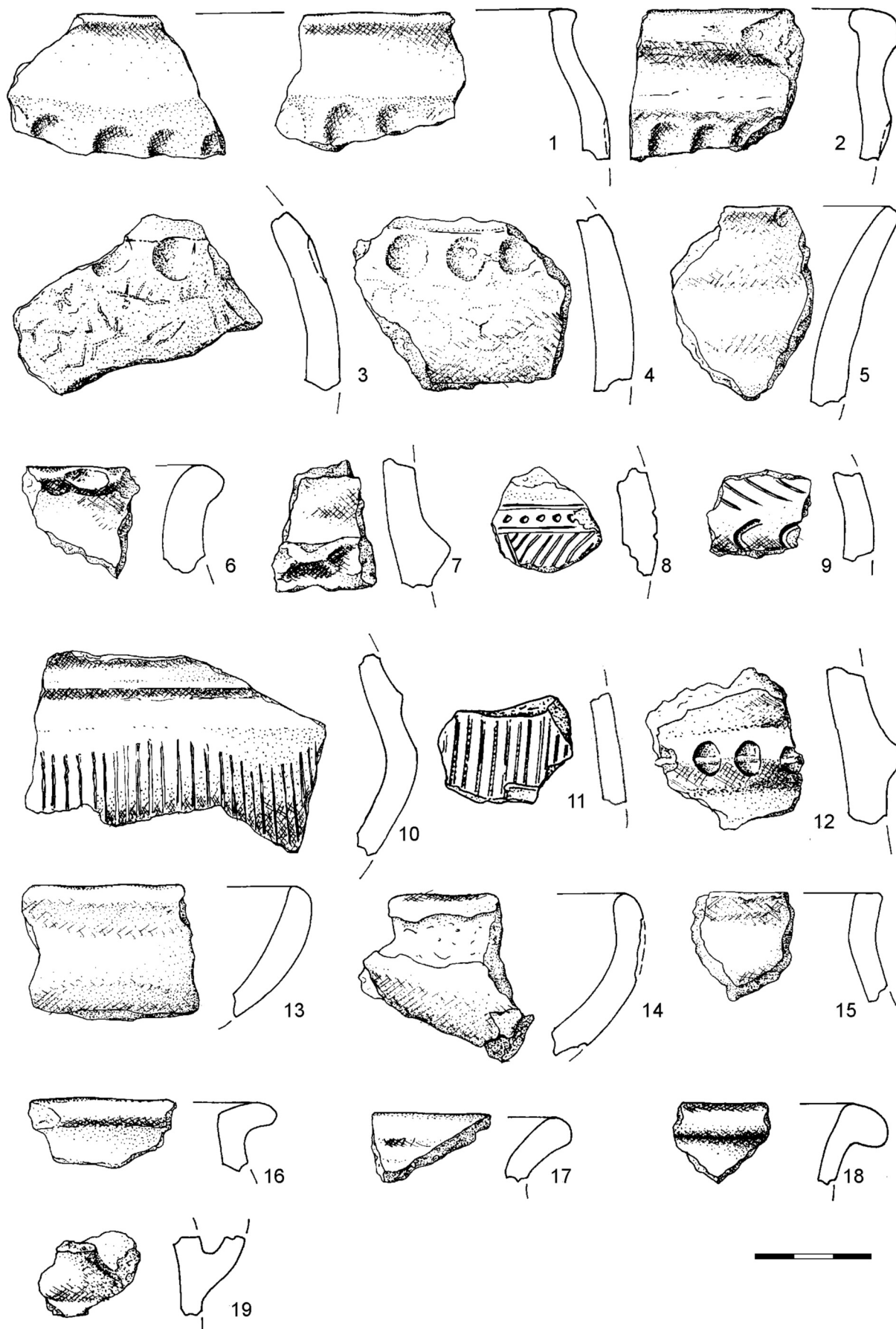
Tab. 5. Tuchoměřice-Kněžívka. Keramika z objektu 2

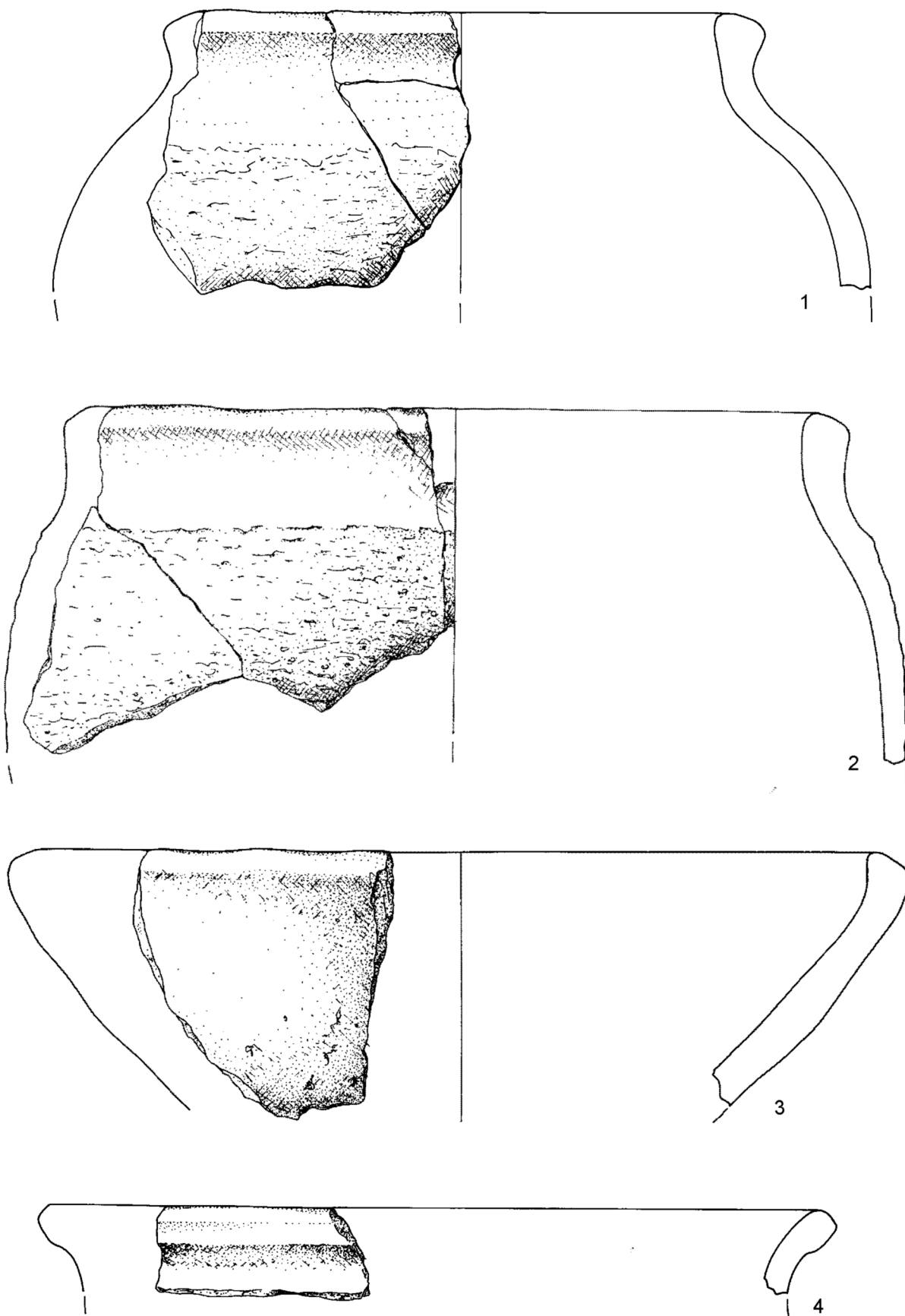
Tab. 6. Tuchoměřice-Kněžívka. Keramika z objektu 2

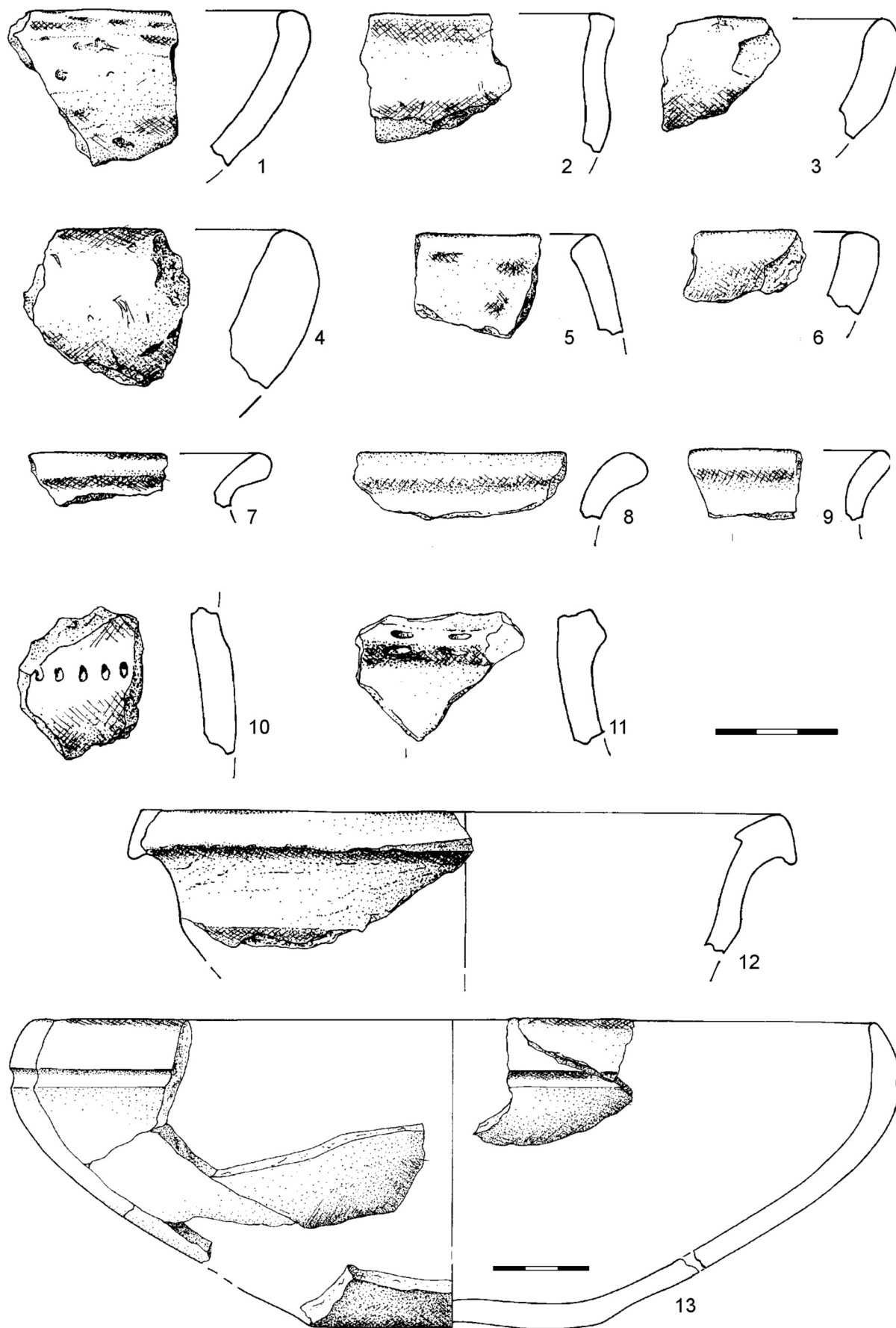
Tab. 7. Tuchoměřice-Kněžívka. Keramika z objektu 2

Tab. 8. Tuchoměřice-Kněžívka. Keramika z objektu 5

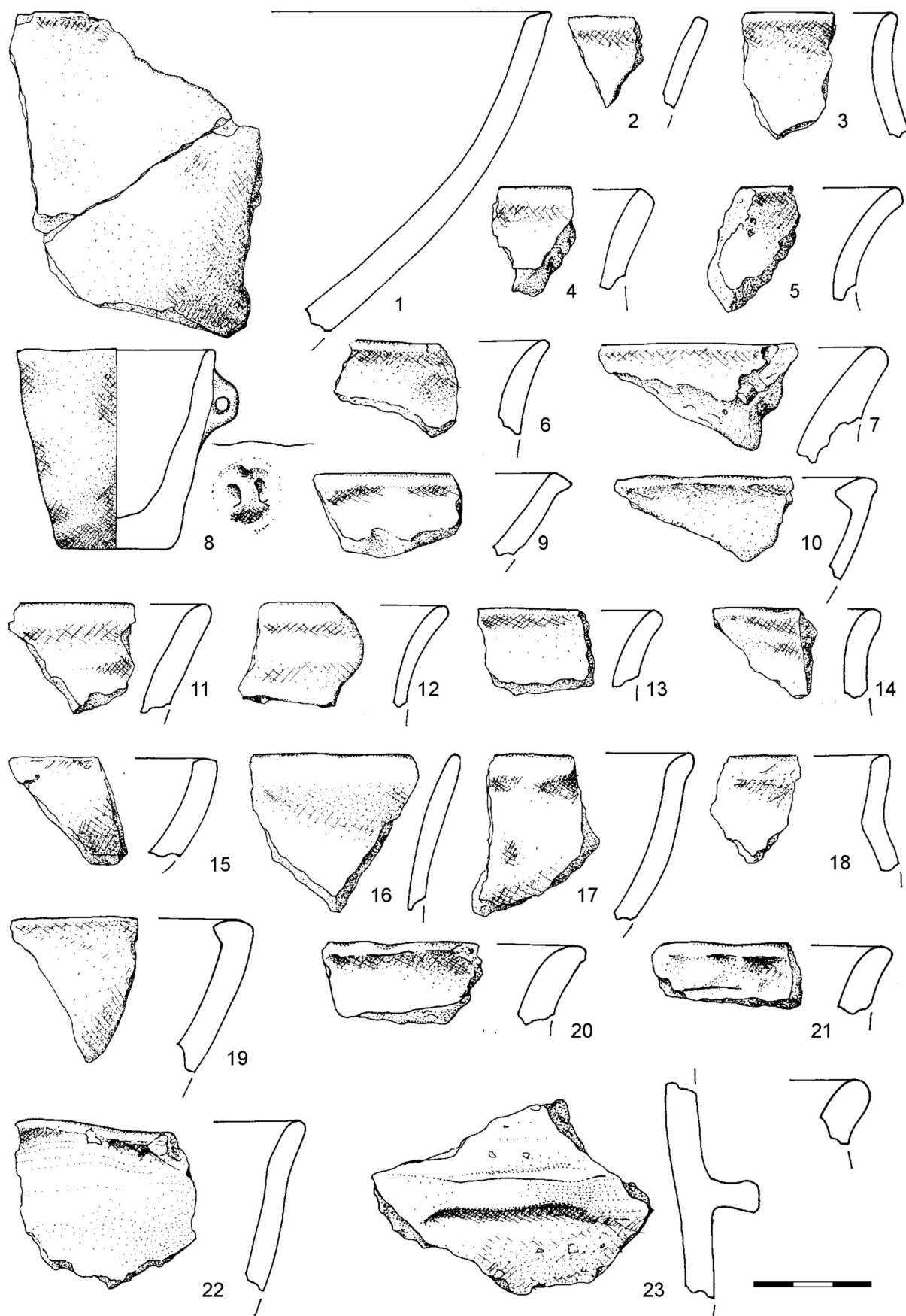
Tab. 9. Tuchoměřice-Kněžívka. Keramika z objektu 5

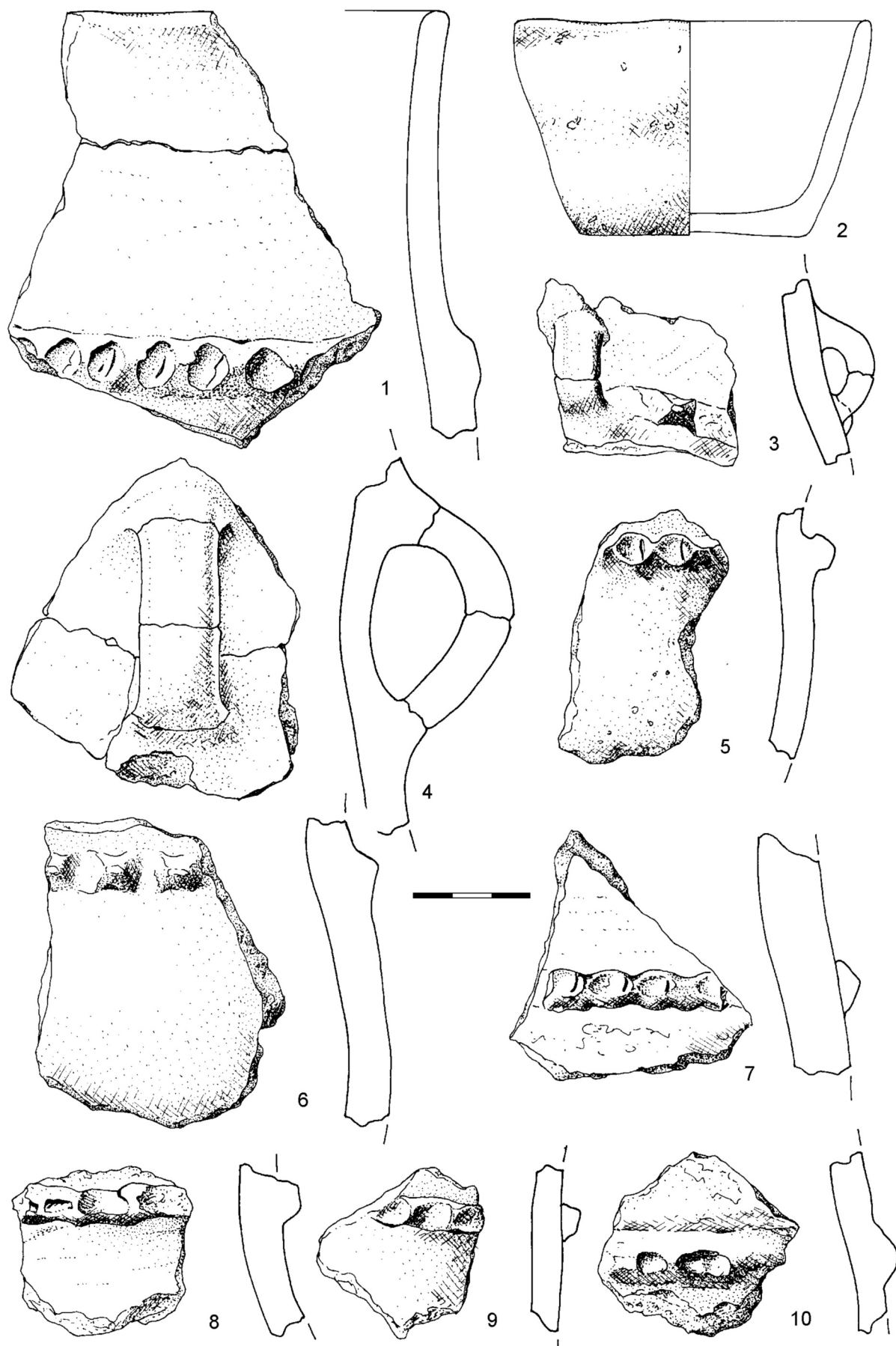
Tab. 10. Tuhoměřice-Kněživka. Keramika z objektu 5

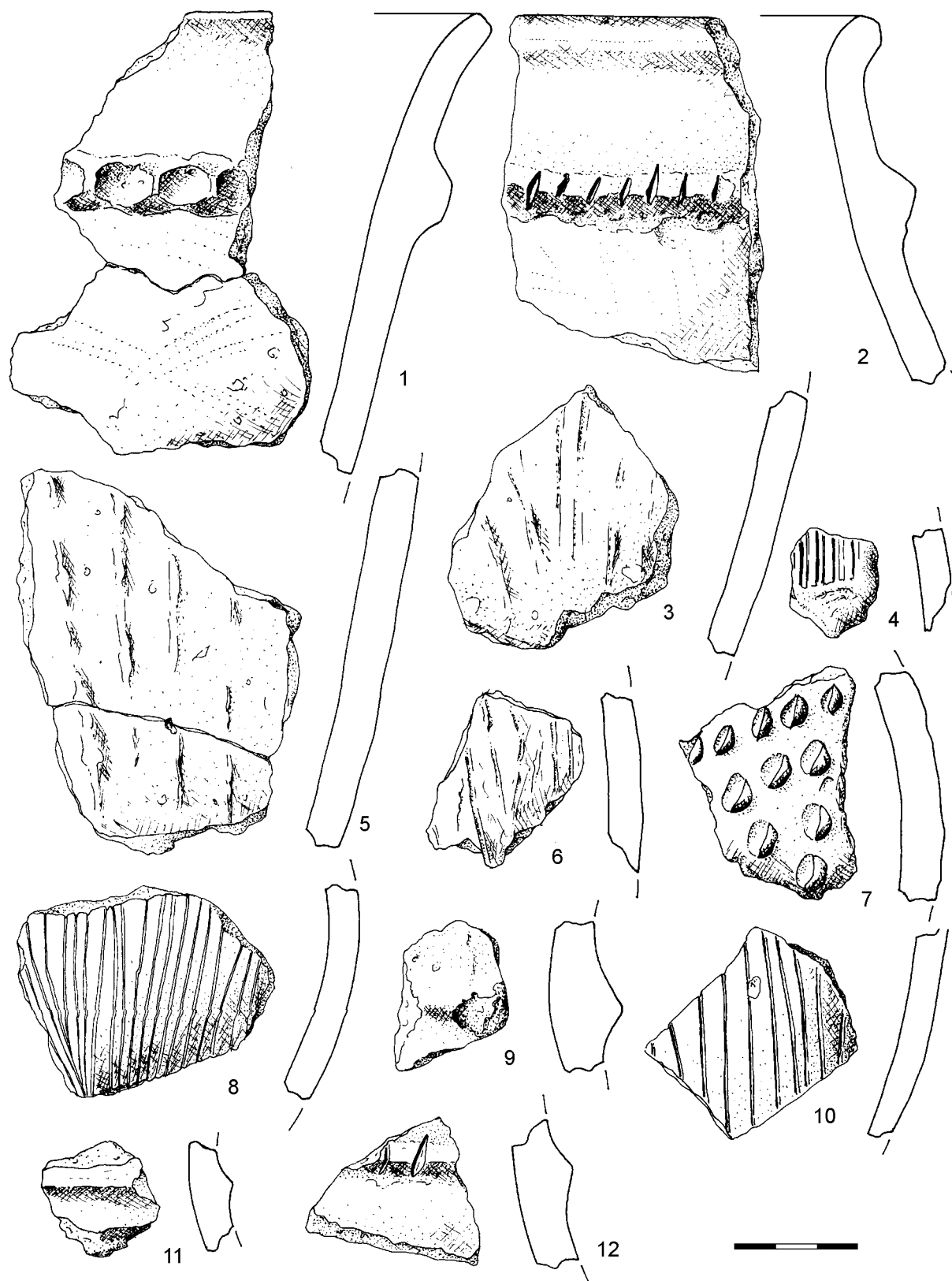
Tab. 11. Tuchoměřice-Kněžívka. Keramika z objektu 5

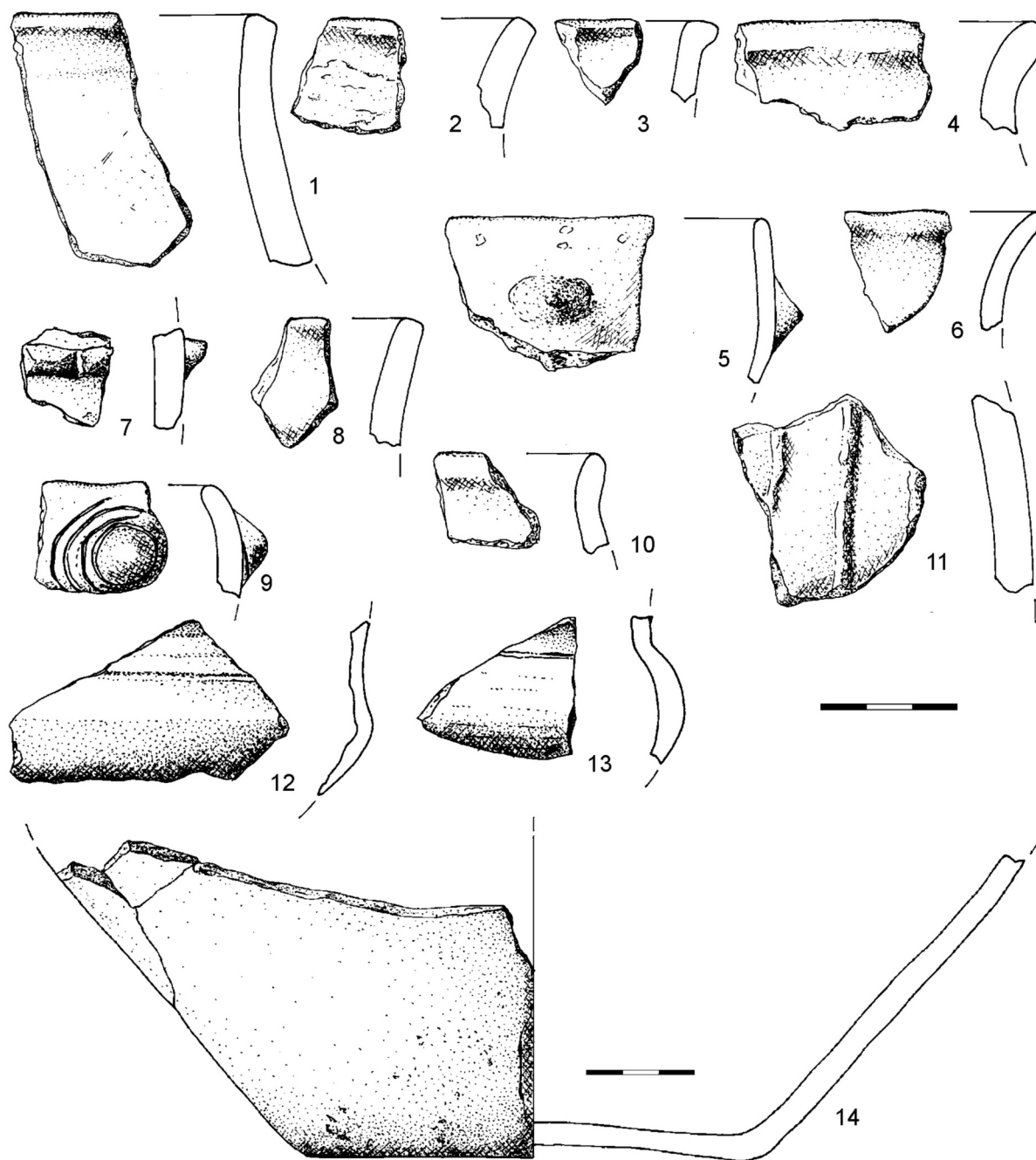
Tab. 12. Tuchoměřice-Kněžívka. Keramika z objektu 1

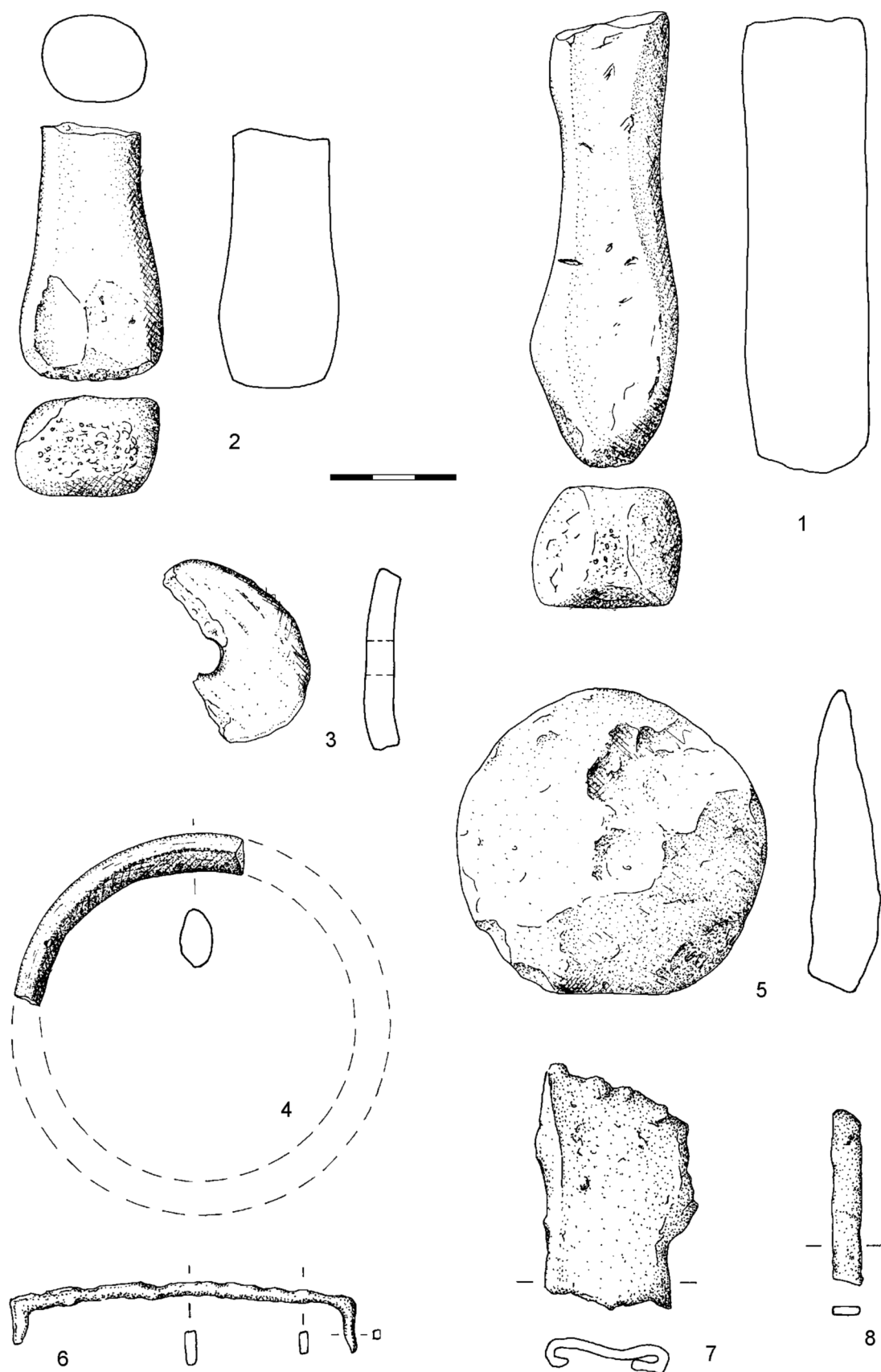
Tab. 13. Tuchoměřice-Kněžívka. Keramika z objektu 1

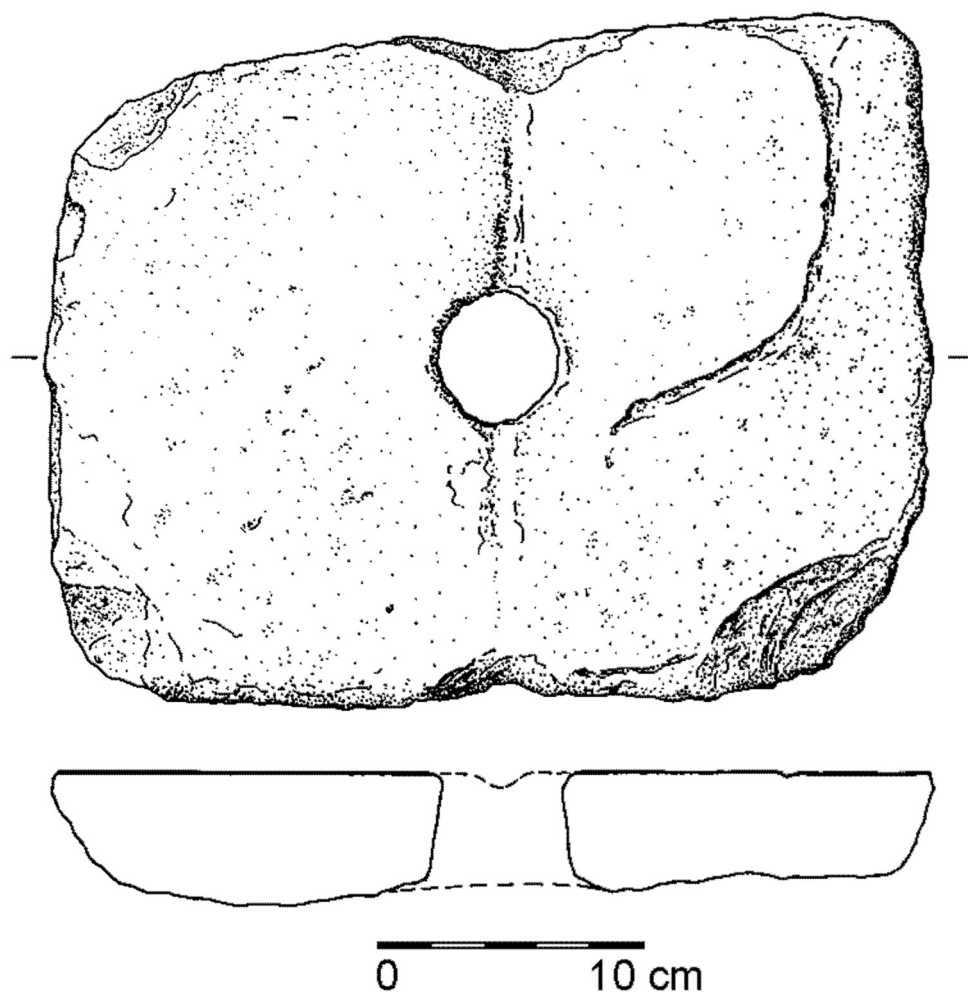
Tab. 14. Tuchoměřice-Kněžívka. Keramika z objektu 1

Tab. 15. Tuchoměřice-Kněžívka. Keramika z objektů 9 (3), 10 (4), 13 (9), 18 (5), 22 (14), 26 (1, 2, 11), 46 (12, 13), 51 (10), 52 (6, 8) a povrchového sběru z plochy (7). Tab. 1–15 kresba J. Trnka

Tab. 16. Tuchoměřice-Kněžívka. Nekeramické předměty z objektu 2. 1-2 – kamenné brousky; 3 – provrtané oválné kolečko vybroušené ze střepe; 4 – zlomek sapropelitového (švartnového) náramku; 5 – diskovité opukové kolečko; 6 – železná svorka; 7 – železná násada (zlomek radličky?); 8 – zlomek železné tyčinky. Kresba I. Vajglová

Tab. 17. Tuchoměřice-Kněžívka. Mlýnek tzv. řeckého („olynthského“) typu z objektu 5. Kresba I. Vajglová, foto L. Šulová